

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 15. DUBNA 1936

ZA KČ 2.—

Nebezpečí, v němž jsme

F. PEROUTKA

Jeden z jejich prostředků

Co můžeme očekávat od Anglie?

OTTO RÁDL

Průvodce po burse

VAU SAMECH

Dějiny hudby pod Hitlerem

FRANT. BARTOŠ

Dvojí jednotná fronta

ZDENĚK SMETÁČEK

Věda nadarmo — Kdo má dávat zákony? — Nemohla ľudová strana
skutečně vstoupit do vlády? — Ještě o Fénixu

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA.

ZALOŽENA ROKU 1868.

Akciový kapitál . . . Kč 240,000.000.—

Reservní fondy . . . Kč 350,350.000.—

23 FILIÁLEK.

2 EXPOSITURY.

2 PLATEBNY.

Centrála:

V PRAZE, NA PŘÍKOPĚ 30.

Provádí veškeré obchody
bankovní doma i v cizině.

Ruce

Venušiny

Nové básně

Jaroslava Seiferta

Tato nová sbírka prvního představitele moderní naší lyriky je již dlouho netrpělivě očekávána všemi přáteli poesie. I v této sbírce čerpá básník z pramene, který odkryl v „Jablku s klína“. Vzácná životní moudrost se zde spojuje se zralostí výrazovou, a ačkoli v Seifertových verších není stopy po improvizaci, přece máme dojem, že tyto křehké básně vyplynuly naráz z jediného magického okamžiku

BROŽ. Kč 18.—

VÁZ. Kč 28.—

U knihkupců

MELANTRICH

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI, budova
Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Pravidelné debatní večery ve středu v 19:30 hodin

Ježto prázdniny vysokých škol trvají až do druhé poloviny dubna a většina vysokoškolských posluchačů, kteří tvoří značnou část členů Klubu Přítomnost, dlí mimo Prahu, odpadá večer, který měl být konán dne 15. dubna „O průmyslu a zemědělství“. Večer s tímto programem bude se konati pravděpodobně počátkem května.

První klubovní večer po velikonočních svátcích koná se dne 22. dubna.

Programem večerů Klubu Přítomnost bývají otázky zahraničně-politické, vnitropolitické, hospodářské, vojenské, literárně-umělecké i technické. Klub se snaží, aby vždy o té které aktuální otázce dnešní doby které aktuální otázky dnešní doby i soukromé názory přednášejících odborníků, které nemohou přednášející uveřejňovati v běžném denním tisku, a aby tedy večery Klubu byly skutečně volným forem, nejsou pravidelné večery Klubu přístupny veřejnosti bez omezení. Mohou se jich účastniti pouze členové nebo jimi uvedení hosté, kteří však se musí vykázati zvláštní pozvánkou. Hosté mohou pak býti zváni nejvýše na tři večery. Jestliže i dále

chtějí navštěvovati klubovní pravidelné večery, musí se státi členy Klubu. Členem může se státi každý, jehož členská přihláška jest doporučena dvěma členy výboru. Za roční členský příspěvek 80 Kč a jednou pro vždy placené zápisné 50 Kč, může se pak činný člen účastniti bezplatně všech večerů, které jsou pořádány pravidelně každou středu večer v síle Všeobecného pensijního ústavu v Praze XI. Členům rodinnému jsou poskytnuty výhody činného člena již za roční příspěvek 40 Kč. Aby pak Klub usnadnil přístup i mladé generaci, na jejíž přítomnosti Klubu hlavně záleží, platí akademický člen ročně pouze členský příspěvek 20 Kč a zápisné 10 Kč. Kromě toho má Klub členy zakládající, kteří složí jednou pro vždy částku 2000 Kč.

OBSAH 14. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Pravda o Fénixu. — R. PROCHÁZKA: Proč nutno jednat s Hitlerem. — ANDRÉ MAUROIS: Co chce Anglie od svého krále? — ZDENĚK RICHTER: Krásův případ aneb Jak se to dělá. — BEDŘICH PILC: Volnomyšlenkáři kdysi a dnes. — HAROLD A. ALBERT: Jejich ženy. — Idea státu československého. — Mladí proti starým! - Ale lépe! — Co jest politika? — Nepolitičnost střední školy a co s tím souvisí. — Náš na Václavském náměstí. — Dnešní tvář snobismu.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Nebezpečí, v němž jsme

Někteří lidé myslí, že Hitlerův duch nedá se ukojit vůbec ničím jiným než válkou a že povede válku jen proto, aby ji vedl. Že si ve válce, v zabíjení a mrzačení libuje tak jako pyroman v ohni. Že touží brodit se v krvi. Že je to něco jako vlkodlak, jako Nero. Netřeba si dělat iluze o dnešním Německu, ale přece můžeme věřit, že by Hitler, kdyby byl takový, seděl spíše v blázinci než na prvním místě říše. Můžeme jej pochopiti, i když ho nebudeme pokládat za nenormálního.

Je první omyl mysliti si, že Hitler zahájil své velké zbrojení od samého začátku s tím úmyslem, že povede válku, děj se co děj. Svět přece jen není tak blbý. Tím nechceme nikomu namlouvat, že je méně nebezpečný. Miliony lidí mohou zase býti zabity, i když žádný z dnešních vůdců Evropy neztratil vůbec všechn rozum. Roku 1914 to přece všichni také byli poměrně rozumní pánové.

Celkem můžeme věřit, že i Hitler zná risiko války. (Mluvme-li zde o Hitlerovi, míníme tím i jeho poradce z říšské obrany.) Není možno, aby bral na lehkou váhu porážku Německa z r. 1918, kdy ostatně mělo více spojenců, než jich bude mítí dnes, a aby si z toho nevyvodil vůbec žádné poučení. Ví, že by Německo znovu bojovalo nejinak než na život a na smrt a že v případě porážky trest by byl hroznější než tenkrát; že by se souhlasem rozumných lidí celého světa bylo zničeno a rozkouskováno, aby už nikdy se nemohlo státi takovou hrozbou, jakou je už po druhé v tomto století. Také můžeme věřit, že Hitler nedívá se zcela lehkomyšlně ani na nebezpečí bolševismu, tohoto snad nejpravděpodobnějšího vítěze nové světové války. Dosti prokázal, že zná duši masy, aby se mohlo očekávat, že ví, čeho by byla schopna masa zoufalá a hanebně drásaná. Je dosti okolností, které ho budou zdržovati od zahájení útoku. (Jsme daleci toho tvrdit, že ho na konec určitě zdrží. Jak bychom to mohli věděti?)

Proč tedy zbrojí tak enormně? Nemusíme jít na poradu k psychiatrovi, aby nám to vysvětlil. Tuto otázku nám může lehce zodpovědět každý normální diplomat.

Ve světě, jaký dosud je, nemá diplomacie mnoho váhy, není-li za ní silná armáda. Vážnost, již státy vzbuzují, lze vypočítati úměrně k tomu, jaké nepřijemnosti by mohly způsobit. V německé armádě vytvořil si Hitler nástroj německé diplomacie, a to je první účel, k němuž jí chce použít. Nedá se bohužel říci, že se svého stanoviska počítal špatně. Viděl, jak bezmocná byla diplomacie republikánského Německa, poněvadž nemohla se opřít o vojsko, které by vzbuzovalo respekt. Můžeme si to představit na velmi konkrétním případě: co by se bylo stalo, kdyby republikánská vláda německá byla se odvážila obsadit Porýní? Její čety by tam nebyly setrvaly ani jediný den. Francouzské vojsko by je bylo okamžitě vyhnalo. Opět musíme, jako tak častokráte, opakovati, že svět bohužel neměl dosti rozumu, aby podporoval demokratické

Německo a učinil mu ony nezbytné ústupky, které si nyní Hitler prostě vynucuje. Ve světové historii neexistuje snad větší chyba nad tu, že vítězové světové války nedovedli v Německu rozumnou podporou udržet demokratický a nevýbojný režim. Státníci mají mítí tolik fantasmie, aby si dovedli předem představit, budou-li ústupky nezbytné. Pak je mají učinit v pravý čas.

Ale nemá už mnoho smyslu zabývat se tím, co by bylo mohlo být a jak svět mohl pokračovat šťastněji, kdyby lidé byli prozíravější. Musíme se dívat do očí situaci přítomné. Ta je pak taková: Hitler si ve své armádě už ukul mohutný nástroj své diplomacie; co mu snad ještě schází, bude brzy mít. Pak ovšem přistoupí k světu — s válkou? Nikoliv, nejdříve s diplomatickými požadavky. Jak velké budou, mohl by říci jen on sám. Obáváme se, že Evropu rozruší, neboť pangermanismus nikdy nežil v Německu tak intenzivně jako nyní. Bude žádat revisi versaillského míru, bude snad žádat i změnu v poměrech, kterých se versaillský mír netýkal. Prohlásil nedávno, že nemá územních požadavků v Evropě, ale učinil výhradu, že doufá, že „lidské pochopení přispěje ke zmírnění bolestných poměrů a k odklizení napětí cestou pozvolného vývoje v mírové spolupráci“. Je to nepochybně dosti lahodná fráze s celkem brutálním obsahem. Dozvime se teprve, co pangermánský režim pokládá za „bolestné poměry“. Bůh ví, co všechno dovede bolet hakenkrajclera.

Ale toto, musíme si uvědomit, stojí před námi jako první etapa. Válku je snad možno odvrátit, toto jednání však nikoliv. Opře-li se Hitler o armádu, kterou si dovedl vytvořit, je téměř jisto, že jeho náměty nebudou bez debaty zavrženy. Bude to poslední snad naděje míru — nelze si představit, že ji svět beze všeho zavrhne, poněvadž má aspoň tolik rozumu, aby válku pokládal za strašnou věc. Rozvine se velmi důkladná revisionistická debata. Je v našem zájmu, abychom šli do této debaty tak, aby bylo zřejmo, že právo i spravedlnost jsou na naší straně. Jen tak můžeme očekávati podporu světa. Pramalým argumentem v této debatě by bylo, že jsme si zařídili na př. svůj poměr k našim Němcům tak, jak si to přál dr. Kramář.

Toto jest první cíl Hitlerova zbrojení. Nepřinese-li mu tato metoda úspěchy, které bude považovat za dosti veliké, pak je téměř jisto, že podnikne útok, najde-li příhodnou chvíli a konstelaci. (Je proto starostí Evropy předem pečovati o to, aby je nenašel, zejména aby nemohl počítat se žádným spojencem.)

Jaká pak bude naše situace? Vyličme ji bez ilusí.

Nikdo už celkem nevěří, že Hitler se vypraví hledat nějaké zisky na západ. Ujišťuje-li Francii a Belgii, že na ně nehodlá podniknout útok, může se mu to zatím věřiti. Pro tohoto čtenáře Karla Maye je střední a východní Evropa jeho prériemi dobrodružství. Má-li již nějaký přesný plán útoku, tedy si můžeme býti jisti, že jest to démonický plán vzhledem k střední a východní Evropě.

Ujišťuje Anglii, Francii a Belgii svou mírumilovností a zůstává na této frontě ve svých hranicích a nezačíná tu střílet, vtrhl by Hitler nepochybně do některé zemi z té oblasti, o níž mluvíme. Nevíme, do které. Sebe nemůžeme vylučovat. Dále by nabízel západu záruky míru. Docílil by snad toho, že by vmanévroval veřejné mínění západních států do vážné krise. Francie sama by musila podniknout útok na Německo, které by se varovalo útočit na ni. Mnoho Francouzů by se ptalo: proč? Anglické veřejné mínění mohlo by býti zděšeno, že Anglie má jít do války proti Německu, které tentokrát neútočí ani proti Francii ani proti Belgii. Hitler chce postavit západ před svůdnou nabídku: vy můžete mít mír, chcete-li; záleží to jen na vás! Snad se ani sám neklame o konečném výsledku, ale doufá, že vystaví západní vlády nepřiznivému posuzování jejich lidu a že mu to ve válce prospěje.

Jsme pevně přesvědčeni, že Francie musí jít do války, i když útok nebude směřovat proti její hranici. Stejně jsme přesvědčeni, že Anglie — ráda nebo nerada — půjde za ní. Obě tyto země jsou věru dosti inteligentní, aby si dovedly představit svou posici vedle Německa, které by nesmírně zesílilo na východě. Dovedou si vypočítat, co by dříve nebo později následovalo. Někdo může namítnout, že se mylíme, a že Francie zůstane i pak klidna; co pak? Na tuto otázku nechť si tento pesimista odpoví sám. Nedovedeme zatím vymyslet žádnou radu pro takovou situaci. Řekneme prostě, že nikdo s takovou situací nepočítá.

My uvažujeme na základě přesvědčení, že každá částečná válka evropská musí se pro přirozenou povahu věci změnit ve válku všeevropskou. I její nebezpečí bylo by pro nás tak velké, že si je nepotřebujeme zvyšovat ještě tak fantastickými chmurami jako je představa, že zůstaneme zcela opuštěni. Kdyby to měla být pravda, pak bychom snad (když už by někdo od nás chtěl radu) udělali nejlépe, kdybychom už dnes zavázali se k nějaké poplatnosti a služebnosti vůči Německu, jako to dělala stará česká knížata. Avšak nejpozoruhodnější na takových pesimistech není to, že mají pravdu, nýbrž toliko to, že jsou protivní a dovedou si bez potřeby vymýšlet nejsložitější politické rebusy.

My věříme v nejhorším případě ve válku všeevropskou — osudné, že v něco takového je třeba doufat! Jaká by byla naše posice v této válce všeevropské?

Pomalou se přichází na pravý smysl vojenského obsazení Porýní. Ačkoliv Porýní nemá žádnou zeměpisnou souvislost s východem, znamená jeho obsazení v podstatě ohrožení střední a východní Evropy, nikoliv Francie. Jestliže Německo Porýní obsadilo, opevní je také s onou důkladností, s níž se Třetí říše věnuje všem věcem vojenským. Není způsobu, jak to odvrátit, leda okamžitou válkou, tedy tím, před čím Evropa již třikrát couvla: při nastoupení Hitlera, při zavedení obecné branné povinnosti v Německu a při obsazení Porýní. Není docela žádné pochyby, že couvne opět. Německo bude proti Francii právě tak opevněno jako Francie proti Německu. Příkladá-li se velká cena opevnění francouzskému, bylo by chyba nepřikládat žádnou cenu opevnění německému.

V příští válce ležely by tedy Německo a Francie proti sobě za nejdůkladnějšími pásy opevnění, jaké je dnes možno vytvořit. To znamená, že my bychom od hlavních sil byli odříznuti a že bychom musili prodělat

nesmírně těžké doby. Německo, kryjíc se za svými pevnostmi a udržujíc tu jen defenzivu, obrátilo by své hlavní síly na východ. Francie se svými západními spojenci by byla sama nucena k ofenzivě. Máme ze světové války dosti zkušeností o tom, co to znamená ofenziva proti opevněnému terénu, abychom se neřvali do této budoucnosti optimisticky. Válka na francouzské frontě ztrnula po celé tři roky právě pro téměř nepřekonatelnou povahu moderního opevnění, dostatečně hájeného. Německé i francouzské útoky byly stejně krvavé a marné. Neobjevila-li by se v příští válce nějaká nová zbraň (jako v posledních byly tanky a plyny), která by způsobila rychlé vítězství překvapením, kdo by mohl věřit v krátkou válku?

Německo hodlá v příští válce donutit Francii a Anglii k risiku útoku, které je vojenské i politické, odolávat svou obrannou linií, jejíž charakter teprve poznáme, a zatím zaplavit východ a Podunají. Pak, obsadíc zde, co by pokládalo za vhodné, znovu by se obrátilo s mírovými nabídkami na západ, který by v té době pravděpodobně stále ještě trčel za dvojím pásem opevnění a krvácel tak bezmezně jako před dvaceti lety.

Vykládáme nejpravděpodobnější plán německého útoku pro příští válku. Nenazvali jsme jej nadarmo démonickým. Evropa, která jistě vstane do boje proti německé expansi, musí už nyní pomýšlet na to, jak čeliti i tomuto plánu.

Nemůžeme sami uvést způsob, jak odstraniti toto nebezpečí. Vidíme je toliko před sebou. Obyčejně má však svou velkou cenu viděti už předem situaci jasně.

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Dvojitá jednotná fronta

O velikonočních se v Praze konaly dva sjezdy: mezinárodní sjezd volných myslitelů a sjezd komunistické strany Českoslovenka. Obou se zúčastnili sovětskí zástupci: prvního zástupci internacionály proletářských volných myslitelů, druhého zástupci internacionály komunistické. Na prvním bylo provedeno sloučení starší mezinárodní unie volných myslitelů, v níž jsou od roku 1907 organizováni hlavně volnomyšlenkáři západoevropští, s novější, komunisticky orientovanou internacionálou volnomyšlenkářů proletářských, jejíž stoupenci jsou většinou z Ruska. Sloučené internacionály si odhlasovaly společnou resoluci, v níž zdůrazňují jako aktuální úkoly zejména boj o demokracii, o svobodu myšlení a o sociální a vědecký pokrok. Zdá se tedy, že v tomto případě se volné myšlení západní a východní celkem bez nesházání dovedla sjednotit na programu, jakého je potřeba i za dnešní evropské situace.

Co mluvili zástupci komunistické internacionály na sjezdu naší komunistické strany, nevíme, protože sjezd nebyl veřejný. Ale víme aspoň zhruba, co tam mluvil Gottwald, jehož můžeme pokládat za tlumočníka mínění, jaké v moskevské organizaci nyní vládne. Gottwald v Moskvě dlouho pobyl a nedávno se odtamtud vrátil, aby v moskevském duchu napravil některé úchylinky, které se v Praze během loňského roku vyskytly. Gottwaldova slova můžeme tedy do jisté míry považovat za úřední názor komunistické internacionály. Také Gottwald se vyslovil pro jednotnou frontu se zdejšími, západoevropsky orientovanými socialisty a dokonce na nich ani nežádá, aby vystoupili z vlády. Ale na druhé straně si vyhrazuje, že komunistická strana zůstane v opozici. Jde tedy o zvláštní návrh na jednotnou frontu, jejíž jedna část má býti ve vládě a jejíž druhá část má tuto vládu zároveň potírat. Takováto jednotná fronta se ovšem neuskuteční.

Zdá se, že západní a východní myšlení se snáze dohodnou, jde-li o otázky volného myšlení, než jde-li o praktickou poli-

tlku. Pokud není třeba něčeho víc, než odhlasovat resoluci, že demokracie má být zachována a že svoboda je žádoucí, dochází i k tak okázalým faktům jako je sjednocování na sjezdu Volné myšlenky. Ale jde-li o otázku, jakou politickou praktickou demokracií uhájít, rozchází se západní a východní taktika beznadějně. Komunistická internacionála trvá na názoru, že komunisté v demokratických státech obhájí demokracii nejlépe tím, budou-li potírat demokraticky utvořené vlády. Jsme stále tam, kde jsme posud byli: komunismus dovede spolupracovat s demokracií zatím jen v zahraniční politice; v politice vnitřní nikoli.

Z. S.

Kdo má dávat zákony?

Vavřínek Řehoř napsal o velikonocích do „Venkova“ zase jeden ze svých mnoha článků na téma: Agrární strana je všechno, ostatní neznamenaají vůbec nic. Protože tentokrát vyslovil smýšlení své skupiny zvlášť zřetelně, považujeme za nutné zaznamenat několik citátů:

„Ani na hnutí lidu průmyslového a městského, ani na hnutí, která se organizují na podkladě náboženském, nelze spoléhat i v osudových chvílích národa... Moderní dějiny dokazují, že zemědělec je povolán, aby dával zákony všem... Jsme jediným pevným sloupem národa... Je naší povinností, abychom vedli i v zahraniční politice! Nelze dopustit, aby vedli, kdož osudy národa chtějí řídit podle osobní či stranické záliby nebo odporu!... My uchráníme národ a stát před každým nebezpečím!... My dáme národu zbroj a branný lid!“

Nemůžeme, čteme-li toto prostomyslné vypínání, než vzpomínat na národní demokracii, která to dělala právě tak: tak dlouho vyhazovala všechny, kdo nenosili její legitimaci, z národa, až z ní nic nezbylo. Polemisovat se sociologickým nemyšlením, který tvrdí, že zemědělská menšina národa drží stát a že ostatní stavy, průmysl, doprava, obchod, peněžnictví jsou jen jakousi umělou nadstavbou a nemají pro národ životního významu, je zbytečné. Rovněž nebudeme vyvracet mínění pana Vraného, že ředitelé naší zahraniční politiky se dávali věsti nějakými osobními a stranickými nechtěmi a nikoli skutečnými zájmy státu. Konstatujeme prostě, že agrární strana schválila až posud všechny výklady zahraničních ministrů v parlamentě a že je tedy spoluodpovědná za politiku, kterou pan Vraný v ústředním listě strany pomlouvá. Nejsme nikterak znepokojeni: agrární strana nebude a nemůže v praktické politice provádět to, co pan Vraný píše. Kdyby to prováděla, vyvolala by vnitropolitické boje, při nichž by se otráslaly základy tohoto státu. I v agrární straně je na štěstí jakýsi rozdíl mezi odpovědnými činy a mezi neodpovědnou sváteční mluvností.

Z. S.

Nemohla ľudová strana skutečně vstoupit do vlády?

Senátor dr. Mederly, který byl jedním z těch, jež ľudová strana pověřila vyjednáváním s ministerským předsedou, vysvětluje nyní, proč ľudáci nevstoupili do vlády. Mederlyho vysvětlení je adresováno těm ve straně, kteří s netrpělivostí čekali na vstup do vlády, poněvadž se jim zdálo, že je nejvyšší čas, aby strana opustila věčné postavení neplodné opozice.

Ale dr. Mederly si nedal ujít příležitost, aby ve svém vysvětlení nevyjádřil tiché zklamání, které Hodža vyjednáváním ľudové strany prý způsobil. Ľudové straně nebyl prý po dobu dlouhého vyjednávání podán ani jediný konkrétní návrh.

Zopakujeme si, co vlastně ľudáci chtěli: ústavním zákonem konstatovanou existenci slovenského národa, výlučné užívání slovenštiny na Slovensku a zvláštní ministerstvo pro věci slovenské. Je nepochybné, že žádná koalice tyto požadavky tak, jak je ľudáci formulovali, neodhlasuje. Toho si byli vědomi velmi dobře i ľudáci sami ještě dříve než ministerskému předsedovi své požadavky předložili. I ti, kteří delegáty k vyjednávání posílali, byli připraveni na to, že z tak rigorosních podmínek bude nutno ustoupit, jen aby byl sjednán takový kompromis, který by se podobal alespoň trochu vítězství ľudové strany. To byl také důvod, proč žádali dr. Hodžu, aby o meritum vyjednávání nebyla předčasně informována veřejnost. Koalice nebyla neochotna z mnohých důvodů ľudové straně neponechat zdání vyhrané věci. Snad by byla přistoupila i na celých těch 33 bodů, které před rokem předložili ľudáci Malypetrovi. (Zvláště když mnoho z nich bylo už během roku splněno.)

Svědčil by o tom také oboustranný optimismus, kterým byly naplněny zprávy o vyjednávání s jedné i s druhé strany. Ale

optimismus začal vyprchávat od té chvíle, kdy jeden z vyjednavců porušil mlčení o jednání prohlášením uveřejněným ve „Slováku“, že jde o zvláštní ministerstvo pro Slovensko a že z tohoto požadavku strana za žádných okolností neustoupí. Nevíme dost dobře, proč pan poslanec Sidor se tak náhle a tak hlasitě rozhovořil o věci, o jejíž zachování v tajnosti žádal i on, jako jeden z vyjednavců. Mínění o tom může být různé. Je se možno domnívat třeba, že pan poslanec Sidor se na vstup ľudové strany do vlády díval jinak než na příklad dr. Tiso nebo dr. Sokol. Ale to je už konečně věc, o níž si může každý z nás myslit co chce. Skutečnost je pro všechny stejná: jakmile požadavek zvláštního ministerstva byl pronesen a jakmile k němu byla dodána pohrůžka, že nebude-li splněn, ľudová strana do vlády nevstoupí, nemohlo být nejmenších pochyb, že jednání je skončeno. Neboť v tom okamžiku nemohla ľudová strana už ustoupit a spokojit se třeba tím, co žádala od ministerského předsedy Malypetra, neměla-li dát svým politickým odpůrcům do rukou neúčinnější bič na sebe. Že by to byl bič opravdu dobře upletený, bylo vidět z toho, že okamžitě po tom, co vešel ve známost požadavek zvláštního ministerstva, se začaly trousit pověsti neznámého pramene a původu, že ľudáci mají při svém vstupu do vlády za resignaci na ministerstvo pro Slovensko být odměněni jen křeslem ministerstva unifikací. Pověsti ty byly tak dobře upraveny, aby z nich bylo každému jasno, že Hodža, koalice a Češi zase jednou chtěli slovenské autonomisty „ošmeknout“. Tenkrát už tu byla slepá ulička: koalice nemohla nabídnout víc než nabízel už od počátku: decentralisaci prováděnou za pomoci ľudové strany a s ohledem na ni a ľudová strana se musela bránit domněni, že by mohla být tak ošmeknuta. Tentokrát ľudáci nemysleli na žádný protinávřh, zapomněli také na to, že doba pro ně nebude nikdy tak příznivá jako tentokrát.

Nemáme radost z toho, že při jednání o vstup do vlády zvířela v ľudové straně osobní politika několika lidí, kteří prohlubují rozdíly mezi Slováků a Čechy. Uprímně řečeno, nemáme z toho radost už proto, že víme, že uskutečňování rozumných požadavků ľudové strany koalicí bez ľudáků bude nutit slovenské autonomisty k vymyšlení nových a nových těžko splnitelných žádostí. A to neprospěje poměru česko-slovenskému.

Dr. vř.

Ještě o Fénixu

„Národní listy“ otiskly polemiku proti našemu článku o pojišťovně Fénix v minulém čísle, kterou podepsali za Spolek čs. pojišťovních techniků pánové Ing. Václav Choděra jako předseda, a Ing. Josef Hasman jako jednatel. Protože se jmenovaní pánové nezabývají jen předsednictvím a jednatelestvím, dodáváme za ně, že jeden z nich jest I. náměstkem generálního ředitelství jedné pojišťovny a druhý ředitelem jiné pojišťovny. Náhodou jde o dvě pojišťovny, na něž se vztahoval passus našeho minulého článku, že jim byl okolkován na Kč celkový stav jmění, a ony nechaly své pojištěnce za hranicemi republiky na holičkách, ač měly obě velmi krásný obchod v Hallči, Rakousku, Jugoslavii a Itálii. Oba podepsaní pánové byli sice tenkrát jen mladými úředníky, kteří osobně neměli vlivu na tehdejší politiku ústavů, jichž jsou dnes řediteli, avšak přes to považujeme shodu za příznačnou.

Polemika se domnívá, že naše informace nebyly úplné, a její autoři odvolávají se na své minulé prohlášení, otisklé v deníku listech počátkem dubna. Nuže, toto „Zasláno“, které bylo otiskléno přesně 1. dubna, bylo nám známo. Očividně bylo psáno k vůli následujícímu názoru, který citujeme jako jádro:

„Likvidace obchodů zdejšího zastupitelství pojišťovny Fénix představovala by podle našeho názoru nejlepší řešení i s hlediska zaměstnanecko-sociálního a s největším — — — pokud jen lze — — — přihlídnutím k zájmům drobných pojištěnců. Podle zkušeností mohl by jiný postup snadno oživit spekulaci podněty, pro něž tu bylo tolik živné půdy.“

Protože jsme s tímto názorem nemohli souhlasit, napsali jsme svůj minulý článek. Není totiž možno pokládati nejlepší řešení „s hlediska zaměstnanecko-sociálního“, když 600 úředníků a několik tisíc agentů se svými rodinami přijde na dlužbu a když 300.000 rodin bude potrestáno ztrátou svých úspor za to, že se nedalo pojistit u ústavů řízených pp. Ing. Choděrou a Ing. Hasmanem. Takovéto řešení by snad uspokojovalo prestižní sebevědomí několika pojišťoven, ale přes to nepovažujeme je za nejlepší, vyjímajíc ovšem pro členy advokátní komory, kteří by si při tom přišli na svůj účet.

Nechceme autorům projevů imputovati nedostatek dobré vůle, avšak jest nám zklamáním, že ředitelé dvou významných pojišťoven se domnívají, že stamiliony předválečných papírů, jež Dr. Berliner přivezl do Československa, sloužily k sanaci banka Fénixu. Bohužel tomu tak nebylo. Jest však známo, že následkem mírových smluv o předválečném dluhu potřebovala naše republika na svém území určité položky určitých papírů. Při soupisu se ukázalo, že v některých typech nám značné položky scházejí a bylo by bývalo nutností propláceti úroky z kvót nám scházejících do společné pokladny ve valutách. Proto naše ministerstvo financí pověřilo napřed Českosl. bankovní jednotu v Berlíně, aby zakoupila co nejlépe za 50 mil. Kč určitého papíru, který byl dle očekávání v rukách říšskoněmeckých. Bankovní jednotu v Berlíně dala příkazy všem německým bursám. Tím stoupla poptávka, kurs se vyhnal na dvojnásobek nebo trojnásobek a současně zmizely papíry z trhu. Majitelé viděli poptávku a proto dostavila se u nich zdrženlivost k prodejm. Výsledek byl, že berlínský p. Lustig dodal po 3 týdnech sotva desetinu množství, ku kterému byl pověřen. Po těchto zkušenostech teprve nabídl se Dr. Berliner našemu ministerstvu financí, že potřebné papíry opatří s vyloučením bursy. Používal při tom styků husté sítě svých agentů a důvěrníků, kteří se dověděli soukromou cestou o hledaných papírech, navštívili majitele a koupili je od nich přímo, čímž se vystačilo s kursy mnohem nižšími. Dr. Berliner považoval takové pověření se strany státní správy za věc cti, na které se nevydělává. Bylo to jeho krásné gesto. Dnes jest ovšem možno si takového gesta nevážit a říci, že napřed měl pamatovati na zájmy vlastního ústavu. Minulost se ovšem nedá odčinití. Páni ředitelé píšou o tom v „Nár. listech“ takto:

„Ba dlužno prohlásiti, že náš stát přinesl naopak ohromné oběti finanční v letech 1919—1927 jednak z titulu příslušných mezistátních smluv a jednak i mimo rámec těchto smluv.“

Jak to bylo s mezistátními smlouvami, jest přece mimo všecku diskusi, neboť cifry jsou otištěny ve Sbírce zákonů a nařízení. Kč 50 mil. připadlo na ústavy italské, jež dostaly rovným dílem Riunione Adriatica a Assicurazioni Generali, 50 mil. Kč na ústavy maďarské, jež dostala Slovenská pojišťovna a 67 mil. Kč na ústavy rakouské, jež dostal Fénix. Co bylo mimo mezistátní smlouvy, pokládají pp. ředitelé pojišťoven za „ohromné oběti finanční“.

Budiž nám dovoleno, abychom v této souvislosti citovali hlas jiného zasvěceného odborníka, jistojistě nad jiné povoláního. Jest to „Hospodářská Politika“, kterou rediguje arch. M. Bittermann, ředitel národohospodářského oddělení v předsednictvu ministerské rady. V č. 8. ze dne 22. února 1936 čteme v redaktorově nekrologu Dra Berlinera:

„Ovládal finanční klausule mírových smluv a dovedl jich pro pojišťovnictví a pro finance nástupnických států vhodně použít. Československu dopomohl za směšně levné kursy k potřebné poloze zlatých rent. Byl schopen velkých obětí, mnoho ústavů, na nichž záleželo různým vynikajícím politikům, zachránil a sanoval, odměny žádné nezádal a také se vědce žádného nedožil.“

Doufáme, že není třeba výkladu k srovnání těchto dvou citátů.

Polemika, o které zde píšeme, jest nadepsána „Nespravedlivé výtky Čs. státu“. To jest zřejmé nedorozumění. Nedělali jsme docela žádné výtky naší republice, kterou máme docela rádi. Dělalí jsme ovšem výtky československým vládám, které od samého převratu prokázaly naprostý nedostatek jednotné koncepce při řešení valorisace životních pojistek. Kdyby bylo postupováno podle plánu, pak nemohlo býti směšováno kolikování hodnot pro dávku z majetku a pro nostrifikaci jmění. Vláda měla tenkrát naříditi ocenění všech premiových rezerv, jež bylo třeba k rozluce měnové nostrifikovati pro obyvatele Českosl. republiky. A tyto rezervy měly býti nostrifikovány všem pojišťovnám, neboť konec konců šlo o pohledávky našich občanů. Ale místo toho nastalo vurtlování, při kterém bylo oolkováno některým pojišťovnám mnohem více, než bylo k úhradě jejich závazků zapotřebí, italským a maďarským kolik asi právě potřebovaly, (ač máme dojem, že při oceňování závazků italských se postupovalo až nápadně generosně) a na rakouské, které přece až do převratu byly rovněž ústavy domácími, se dostalo jen zlomku. V tom pak byl začátek zla, právě v oné nesystematičnosti, nerozhodnosti, ustupování před politickými intervencemi, které si dovedly jednotlivé pojišťov-

ny opatřiti. A v tom spočívá dojista i vina dozorcího úřadu a tedy vlády (ne Čsl. státu), že nedovedla udělati pořádek. Neboť v tom případě mohli jsme být dnes tam, kde jsou v Německu, kde prohlásili, že se jich rakouská aféra Fénixu nijak netýká. Nesouhlasíme s krásnou větou polemiky, která zní:

„Z projevu podepsaného spolku jest rovněž patrné, že třeba dělati rozdíl mezi vládou a dozorcím úřadem, u něhož zejména se jeví nutným zjednatí konečně pořádek, jak po něm odborné kruhy hlasitě volají.“

Nečiníme rozdílu mezi vládou a dozorcím úřadem. Neboť dozor vykonává ministerstvo vnitra, v nejčastějších případech v souhlasu s ministerstvem financí a spravedlnosti. S námi souhlasí i ministerský předseda, který ve svém prohlášení z 5. dubna neřekl, že dozorcímu úřadu, a ne vládě bylo známo, nýbrž přiznal, že vláda bylo dávno a dobře známo, jaká jest situace Fénixu.

Svalování viny na jediného člověka, dosavadního přednostu dozorcího úřadu nad pojišťovnami, minist. radu Autengrubera, jež přišlo v poslední době tak do módy, pokládáme za příliš pohodlné. Tento muž stal se přednostou dozorcího úřadu teprve několik let po převratu, když možnost žádoucí velkorysé koncepce byla již ztracena a jest kromě toho po léta těžce nemocen vlekou chorobou. Ostatně za jeho zásluhy jmenoval jej dle našich informací před časem Spolek českosl. pojistných techniků svým čestným členem.

Informovali jsme se po uveřejnění projevu Spolku poj. techniků i o obvinění dozorcího úřadu, že povolil Fénixu nostrifikaci válečných půjček. Vždyť Fénix jako cizozemský podnik nebyl oprávněn k upisování IV. státní půjčky s použitím válečných půjček. Náš informátor skutečně vyšetřil, že tato vše odpovídá pravdě. Fénix upsal menší položku IV. státní půjčky, prý kolem 10 mil. Kč, avšak tato transakce měla patrně svůj speciální účel, neboť jejímu provedení předcházelo zvláštní usnesení pléna ministerské rady, která měla asi své důvody. Osočovati dozorcí úřad v takovém případě nepokládáme za loyální.

Doufali jsme, že důvody uveřejnění našeho článku byly přece jasné. Považovali jsme za úžasné, jak málo informoval denní tisk veřejnost o skutečné podstatě otázky a jak, nedbaje toho, co je v sázce, spokojoval se lacinou demagogií. Chceme, aby při řešení úkolu, jenž v nynější době — jistě nevhod — spadl vládě na hlavu, nezvítězila krátkozraká hlediska konkurenční zaujatosti, od kterých se stále nemohou odpoutati ostatní pojišťovny, nýbrž národohospodářský zájem celku. Pojišťovny cítí zřejmě radost, že jim ubyl nebezpečný konkurent v soutěži o nová pojištění, a chtějí tohoto vítězství využítí. I jinak docela rozumní lidé mezi nimi mluví vážně o potrestání pojištěnců, kteří se dali u Fénixu pojistiti.

A protože pojišťovny alimentovaly svými příspěvky všechny ochotné noviny a provedly velikou kampaň, nepřejeme si, aby jejich úzkoprsé stanovisko snad mělo vliv na řešení, které musí brániti zájmy celého národního hospodářství. Přejeme si naopak, aby pojišťovnictví vyšlo v našem státě z této situace poučeno a ozdraveno dokonce i za cenu, že by při tom státní správa sáhla k prostředku nejkrajnějšímu a nejjednoduššímu, totiž zavedením státního monopolu životního pojišťování.

Red.

politika

Jeden z jejich prostředků

Sudetoněmecká pracovní služba.

Vy k o p á v á s e p r o p a s t m e z i Č e c h y a N ě m c i.

Poslední číslo henleinovské revue „Volk und Führung“ jest věnováno myšlence „dobrovolné pracovní služby sudetských Němců“ („Freiwilliger sudetendeutscher Arbeitsdienst“). Je to hnutí, kterému bylo s české strany dosud věnováno málo pozornosti. Nejsme jistě z těch, kdož rádi bijí na prázdny poplach, a jsme dalecí toho, abychom zrádcovali každý projev radikálnějšího německého národního citění. Ale to nás nemůže přiměti, abychom zavírali oči před skutečností, že pod vedením henleinovského poli-

tického hnutí se u nás v německém obyvatelstvu šíří jakýsi separatistický „Sinfeinismus“; představa, že naši Němci a my jsme dva světy, mezi nimiž jest čínská zeď, zatím co naši Němci a Němci zahraniční jsou jeden duch a jedno národní tělo. Že této představě musí se podrobiti všechna politická, kulturní i sociální struktura sudetského německví.

Proto požadavek jedině, totální strany politické; proto sudetoněmecká Nothilfe proti státní nouzové akci pro nezaměstnané; proto vlastní zprostředkovatelný práce proti neutrálním zprostředkovatelnám veřejným; proto Henleinova Kulturgemeinschaft, kterou proklamoval s takovou pompou dne 23. února v Německém domě v Praze. Proto německé turněrstvo, až do nedávna politicky neutrální, vplouvá zcela do služeb SdP; a proto nyní i sudetoněmecká pracovní povinnost stává se prostředkem, kterým má být pokud možná celý sudetoněmecký kmen zorganizován pod jedině vedení politické a naplněn vírou, že toto hnutí nikoli jako strana, nýbrž jako kmen jest celek, který jest vůči Čechům a Slovákům v poměru toliko sousedském, zatím co vzhledem k německému národu v jeho celku jest v poměru organickém.

Co by chtěli.

S tohoto hlediska jeví se měřítko hesel, jako je „iredenta“, „sebeurčení až do odtržení“ atd., pro toto dnešní hnutí nepřiměřené. To jsou měřítko z let 1918—20; a proto také prostředky, jimiž jsme se tehdy proti nim bránili, jsou jaksí zastaralé pro dnešní poměry. Z onoho základního „sinfeinistického“ principu dnešního sudetoněmeckého hnutí jeví se Lodgmanův politický program z doby převratu toliko jednou z více aktuálně programových možností a dnes snad i pro samy německé radikály alternativou nikoli neúčelnější. Možná, že i u samého pramene toho opojného ideového moku, který vyrazil z mnichovského pivního sklepa a jemuž dnes podléhá tolik našich spoluobčanů německého jazyka, jest Lodgmanovo sebeurčení považováno za vyšlé z módy. Daleko příznivější možnost, alespoň pro tu chvíli, by henleinovcům patrně bylo takové uzpůsobení celého Československa, za něhož by ono — po př. bez zvláštních hraničních změn — vtěsnalo se do nějaké budoucí Mitteleuropy německo-národně-socialistického ražení, přizpůsobilo tomuto duchu svou vnitřní, a ovšem i zahraničně-politickou orientaci a strukturu, resignovalo na svoji světovou bezprostřednost a spokojilo se jakousi státoprávní autonomií uvnitř tohoto středoevropského rámce a udělalo se svými Němci za těchto poměrů vyrovnání, při čemž by jejich kulturní, politická a hospodářská samobytnost a souvislost s ostatním Německvem byly do té míry respektovány, že hraniční kameny by se staly spíše jakýmsi formálním symbolem. Ať už by se tímto soustem vlk pangermanismu nažral trvale či jen pro tu chvíli, jest jisto, že situace velkoněmeckví by za takové situace byla bezpečnější, nežli za uskutečnění někdejšího snu Lodgmanova, kdy by v jejím jihovýchodním boku bylo vězelo suverénní, světově bezprostřední, ale okleštěné Československo, zoufale hospodářsky zmrzačené osekáním svých německých okresů, ale podržující přes Slovensko a Podkarpatskou Rus spojení s východem a tedy s ostatním světem, jako ventil svých nadějí do budoucna.

Co je to „F. S. A.“?

Historie dobrovolné sudetoněmecké pracovní služby se začíná v r. 1933, jak to líčí v časopisu „Volk und Führung“ Franz Krautzberger. Dne 4. března toho roku (zajímavé to datum, uvědomíme-li si, že je to pro radikálně nacionální Němce památný den pokusu o sudetoněmeckou revoluci v r. 1919), předáci dnešního sudetoněmeckého hnutí, Werner Pohl a Heinz Rutha, svolali do Teplic schůzi, ve které byl dán základ organizaci pracovní služby. Po téměř dvouleté přípravě a některých ojedinělých pokusech založil německý Turnverband v březnu 1935 ve Stráži pod Ralskem (Wartenberg) první školu pro vůdce pracovních táborů. Turnverband poskytl osobní podklad této akce, Bund der Deutschen podklad hmotný. Výcvik táborových vůdců byl

osmiměsíční a po ukončení prvního kursu následovaly tři další. Takto vycvičení vůdcové pak se ujali vedení jednotlivých táborů, kterých bylo v r. 1935 uspořádáno 20 a ve kterých pracovalo na tisíc mladých mužů německých z různých krajů republiky. Letos pak má býti tato akce pojata ještě daleko šířeji, neboť hnutí disponuje asi 120 vyškolenými vůdci. To jest krátká historie a vylíčení formálního vývoje F. S. A.

Jaké jsou cíle a jaký duch tohoto hnutí?

Nejde jenom o sociálně-politickou a humanitní stránku věci. Ta, jak nám právě ukazují jednotlivé úvahy v časopisu „Volk und Führung“, zejména článek jednoho ze zakladatelů hnutí, teplického Pohla, se uvádí až na místě druhořadém. V prvé řadě celá akce směřuje k tomu, aby velká část německé mládeže byla vychována k masovému cítění, aby všechny zvláštnosti rodové, stavovské a osobní byly smazány a na místě jich aby nastoupila „Mannschaft“, tedy masa, v níž jednotlivec je buňka a je oddán naprostou poslušností svému vůdci. „Služba je vybudována na neochvějných zásadách mužné pospolitosti: na podřízenosti a dobrovolné disciplíně, která neplatí společenskému postavení a zevním odlišnostem, nýbrž živému představiteli pospolitosti: vůdci.“ Mužstvo se nesmí tázat na plán, účel a průběh prací, k nimž je vedeno. Nemá žádného vlivu na organizaci pracovní služby. „Službu nutno plnit i tam, kde je zdánlivě bez smyslu“, praví ve svém článku Franz Krautzberger. Tým Krautzberger pak praví dále, že

„nejde pouze o to, aby nezaměstnaní dostali na několik měsíců přístřeší a jídlo; jde o to, aby se tvořil duch nové pospolitosti a aby se budovala díla pro mládež, která za dnešních mimořádných poměrů nelze z běžných prostředků opatřit. Srdece pracujícího muže musí býti na této práci zúčastněno a takováto účast je pouze tam, kde pracovník ví, že jeho práce slouží vyššímu cíli. Naše pracovní služba má ještě mnoho úkolů, budující hřiště, tělocvičny, koupadla a pod. zařízení pro mládež.“ „Účastníci pracovních táborů nejsou jen zevně, nýbrž v hloubi svého přesvědčení syny svého národa. To dokazuje jejich vystupování, které je vážné a mužné, jejich práce, která je těžká a dobrovolná, která si sama volí své cíle.“ „Naši pracující mužové si vážně uvědomují, že jedině jednotný národ, který důvěřuje svému vedení, může se udržet. (Podtrhuje autor.) Proto odmítá radikální fráze, stejně jako jakoukoliv úmyslnou nejasnost o tom, kdo má nárok na vůdcovství, neboť národ rozhodl o tom, kdo jej má vésti.“ (Tuto větu nepotruhuje autor, ale tato jeho slova zasluhují býti podtržena komentujícím českým čtenářem.)

O tom, jaký duch má vládnout v pracovních táborech, je dobrým svědectvím také úvaha vedoucího činitele, který všechny dosavadní vůdce pracovních táborů vychoval, Theo Haucka. Napsal do časopisu „Volk und Führung“ úvahu o vlastnostech vůdcovských. Podle něho vodítkem pro výběr vůdcovského dorostu musí být národní a charakterová spolehlivost, prokázaná v jednotlivých svazech (t. j. patrně v Turnverbandu, resp. v Bund der Deutschen). Hodnota vůdcova záleží v tom, jak dovede mužstvu předcházet příkladem. Mezi ním a mužstvem musí býti silná vzájemná důvěra, tak aby jeho rozkazy, kterých ovšem musí býti bezpodmínečně poslechnuto, byly zároveň výrazem vůle všeho mužstva.

Pro ducha a politickou orientaci tohoto hnutí je však nejvýznamnější úvaha Wenera Pohla, onoho iniciátora F. S. A., který před 3 roky na vzpomenuť schůzi v Teplicích dal k založení hnutí popud. Podle Pohla je německý národní charakter již předem nakloněn myšlence dobrovolné pracovní služby. Český a německý národní ráz jsou úplně různé, a stanovisko německého lidu k pracovní službě je jenom jedním z mnoha dokladů této rozdílnosti. Pro německý smysl pro pospolitost znamená včlenění do rámce táborového kamarádství naplnění vlastní bytosti. Němci je vrozena snaha podřídit se dobrovolně nějakému vedení a tato snaha jej rovněž předurčuje k myšlence pracovních táborů. Také pojem služby, pojem bezvýhradného sebeobě-

tování a práce pro věc, pro ni samu, také to vše patří k podstatě německé bytosti. Naproti tomu prý pro Čecha je takový smysl pro pospolitost, jenž je Němci nezbytností, naprosto cizí. Čech je individualista a i tam, kde vystupuje pospolitě, nechce se vzdáti svého osobního stanoviska. Proto Čechovi se přičí každá neomezená podřízenost nějaké autoritě. Také neosobní sebeobětování pro nějakou věc, ve které nespaturuje znatelný prospěch pro sebe sama, není mu dosti srozumitelné. Kromě toho prý Němec spatřuje ve F. S. A. po prvé možnost utvořiti si společenské formy podle vlastní představy, ve kterých může svůj charakter plně vyžít. Že tato služba v tak přísně disciplinovaných formách, v jakých se vyvinula v Německu, je Čechovi nepohodlná, lze si vyložit různým založením obou národů. Kromě toho Čech má svou vojenskou výchovu a to mu stačí. Další disciplinování se mu nejeví žádoucím. Ale Čech kromě toho pracovní službu popírá také proto, že ji pokládá za protidemokratickou.

Pracovní služba a demokracie nejsou prý však sobě na odpor. Je to prostředek chudých národů, jak pomoci těm nejpotřebnějším. Proto také Češi začali věci rozuměti teprve tehdy a tam, když v některých českých velkoměstech nezaměstnanost nabyla forem, které obyčejnými prostředky a metodami nebylo lze vyřešiti. To byly pokusy o pracovní tábory v Praze a v Brně, ale poněvadž byly motivovány pouze hlediskem sociálním a někdy do nich vnikl i moment stranicko-politický, nemohly se osvědčiti, neboť jen sociální rys takových zařízení nemůže pro sebe získati duši mladého člověka a zejména mladého Čecha, který je předem disponován zásadně proti myšlence pracovní služby. Přece prý však tyto pokusy na české straně měly ten dobrý účinek, že ochabl na straně státní správy odpor, který zprvu měla proti německým pracovním táborům, přesvědčivši se, že tyto tábory naprosto nejsou centrem irredentismu, za které byly nejprve pokládány, nýbrž že mají také a především účely sociální a že mohou přispěti k zajištění veřejného pořádku a uklidnění v řadách nezaměstnané mládeže.

Z á v ě r y.

Citované zde výroky představitelů sudetoněmecké pracovní služby dosvědčují samy, že pro tuto instituci její sociální účel není předním úkolem, nýbrž jen příhodnou příležitostí, aby organizovala německého národního ducha, ale jen národního ducha určitého podání a s určitými charakteristickými rysy. Jaké jsou to rysy? Slyšeli jsme: vůdcovství, při čemž „jede beabsichtigte Unklarheit über Führungsansprüche wird abgelehnt, da das Volk bereits darüber entschieden hat, wer es führen soll.“ Tudiž: vůdcovství pod barvami sudetoněmecké strany, využití myšlenky pracovní služby ve prospěch vedení jedině této strany, tedy myšlenka totality.

Další rys: hnutí má býti „völkisch“. To zase neznamená jen „národní“ v tom smyslu, v jakém jsme tomu byli zvyklí rozumět, ve smyslu jen jazykovém a kulturním. „Völkisch“ znamená tu opět, že Němci a Češi jsou dva světy. Slyšeli jsme Wenera Pohla, jak podceňoval smysl českého národa pro pospolitost a pro neosobní sebeobětování. Dnes, po mnoha zkouškách za světové války a po ní, kdy se naše národní soudržnost osvědčila v prostředí často mnohem kritičtějším, nežli v jakém se nalézají dnes naši němečtí spoluobčané, tato bagatelisující slova pana Pohla nás neurážejí. Naopak: jsme hrdí na to, že naše disciplína vykonala divy přes to, či právě proto, že nebyla slepá, a že umění českého člověka obětovati sebe pro věci nadosobní nevyklučuje, aby si tyto věci, dříve nežli jde pro ně do ohně, dobře prohlédl a ocenil. Ad hoc vymyšlená umělá teorie pana Pohla o dvojí povaze Čechů a Němců nemá zase jiného smyslu, nežli prohloubiti opět o coul ten příkop, který se u nás v poslední době soustavně se strany sudetoněmeckého hnutí vykopává mezi Čechy a Němci. A praví-li týž autor o pracovní službě „dass er (t. j. Arbeitsdienst) in so stroff disziplinierten Formen, wie er sich in Deutschland entwickelte, den Tschechen unbequem blieb,“ —

zatím, co sudetskému Němci jest výrazem jeho nejvlastnějšího nitra — činí to zřejmě, aby byla nasnadě dedukce, že nitro sudetského Němce se projevuje sice zcela jinak, nežli nitro sudetského Čecha, ale totožně jako nitro Němce říšského. Tedy „Volksgemeinschaft“ v této oblasti národního projevování. Mezi českým a německým světem v této zemi ovšem se nastavují hradby nových výmyslů a neopodstatněných teorií o charakterové různosti.

Instituce sudetoněmecké pracovní služby jest tedy zřejmě týmž prostředkem uvědomělého duchového separatismu, který proniká vším, co vychází z atmosféry kolem SdP. Co z toho pro nás plyne? Co z toho plyne pro stát? Jaké stanovisko má k tomu zaujmout demokracie?

N u ž e ?

Pravili jsme, že nejsme z těch, kdož s oblibou bijí na poplach, a že jméno irredenty nebereme rádi nadarmo. Tím spíše ne, když jsme toho názoru, že v kruzích ovlivněných velkoněmeckými idejemi dnes irredenta à la Lodgman není v módě. Zde se nyní spíše nosí imperialismus toho druhu, jakého byl onen, proti němuž napsal Havlíček v r. 1848 písničku:

„Německo je vaše,
Čechy ale naše.
Nefoukejte
nám z F r a n k f u r t u
do slovanské kaše.“

Dnes je spíše v módě velkoněmečtví, které by nás bez irredenty a dělení nejraději zapřáhlo všecky, t. j. celé sudetské země do vítězného svého vozu. A nebezpečí sudetoněmeckého hnutí není tak v tom, že by nám chtělo odtrhnout kus českých zemí, jako spíše v tom, že by tady, uvnitř našich hranic vypěstovalo ducha, který vládne říši, a který chce ovládnout celou střední Evropou.

A tu se zdá, že sudetoněmecké pracovní tábory, organizované tak, jak nám to líčí jejich iniciátoři a vůdové, jsou nejvhodnějším prostředkem k tomu, aby byly semeníštěm takového ducha. V tom je jejich nebezpečí. Ale, jak proti němu jíti? Prostředky, jež stačivají proti úkladům neb útokům připravovaným proti celistvosti republiky nebo proti její státní formě, neb proti špionáži, tady nestačí. Tady má býti postížena ne otevřená činnost či přípravné jednání, nýbrž nebezpečný duch sám ve svém zrodu. Tady je nezbytno postaviti ducha proti duchu, či lépe řečeno, postaviti ducha demokratického n a m í s t o ducha protidemokratického.

Má-li státní moc dosti sil, aby se s úspěchem namísto sudetoněmecké pracovní služby zasadila o vlastní německé podobné instituce, a aby je zcela svěřila německým směrem demokratickým, pak má plné právo potlačit tuto instituci F. S. A. Není-li pro tu chvíli s to, pak má právo alespoň zavěsti nad ní přísnou kontrolu, podrobiti tyto instituce inspekci alespoň tak účinné, jaké podléhá německé školství a vzdělávací instituce, posaditi přímo do nich své dohlížející orgány. Není mnoho času na rozmyšlení. Jestliže v loni bylo v táborech sudetoněmecké pracovní služby tisíc mladých mužů, letos jich tam může být deset tisíc. Vůdové jsou pro to po ruce, a že jsou po ruce i hmotné prostředky, kdo by o tom pochyboval?

—ot—

Otto Rádl:

Co můžeme očekávat od Anglie?

Z á h a d n ý k m e n.

Někdy se nepřemýšlelo o záhadné a znepokojivé nespolehlivosti anglického kmene, anglických státníků a anglické politiky tak neklidně, jako v těchto týdnech. Někde se to říká hlasitěji a někde méně hlasitě, že Angličané jsou egoisté, s obzorem omezeným jedině na svou říši, že používají jiných národů a také Společnosti národů jenom tehdy a jenom tam,

kde to slouží jejich sobectví, že si připravají, jak se jim hodí, evropskou politiku před svůj vůz a konečně že to s nikým nemyslí dobře ani upřímně. Chtějí dokonce i vyslechnouti německé návrhy: je vidět, že na ně není spolehnouti.

Tohleto se všechno zdá v nějak příliš nápadném rozporu s anglickým gentlemanstvím, o němž se přece jen už tu a tam leckdo odváží pochybovat. Gentlemanství přece má znamenat vlastnost muže čestného, otevřeného, a hlavně přímočarého. Alespoň náš výklad gentlemanství vidí v této vlastnosti vždycky neúchylnou věrnost zásadám předem stanoveným. Gentleman podle našeho pojetí má jednati spolehlivě jako stroj: má mít přesně předem vytyčené principy a jít podle nich kupředu v přímém směru jako Golem. Anglická politika, politika gentlemanů, má být jasná a v řešení mezinárodních problémů má postupovati způsobem předem spolehlivě vytyčeným, jako se postupuje od stadia ke stadiu v trestním procesu. Žádáme od Angličanů, aby opustili konečně jednou tu taktiku, která nám se zdá záhadou, a stali se logicky přímočaří, racionelní, jednáající podle jasného intelektuálního konceptu, zkrátka, aby do svého jednání a do své politiky uvedli jednou to, v čem my vidíme spolehlivý systém a od počátku přehledný řád.

Jsmo zkrátka zmateni tou podivnou politikou, které nemůžeme přijíti na kloub, protože je tolik politická a tak málo se podobá jízděmu řádu. Jaképak je to jednání: tihle ti Angličané se každý den dívají na situaci tak, jako by byla něčím zbrusu novým, každého jitra přistupují k politické konstelaci tak, jako by byla právě novorozená, každého dne řeší problémy s docela novými hledisky, vzatými právě z toho dneška. Hitlera ovšem nemůžeme vystát, ale jde se svou tuří zarputilostí alespoň přímým směrem, víme kde jsou červené signály, které dráždí tohle zvíře, a víme také, kam se zabodnou jednou tyhle teutonské rohy. Francie má docela jiné tužby a cíle než Německo, její politika však se vyznačuje stejnou jasností: ve francouzské koncepci Evropy je všechno intelektuálně projasněné, to je logická konstrukce, do níž vidíme v každé fázi. Jen z tohohle anglického postupu máme hrůzu: co chtějí tihle nejasní politikové, kam směřují, jak se zachovají zítra, jak daleko jim můžeme věřit?

Zdá se nám, že je vhodná chvíle k tomu, abychom si ukázali, že tato anglická nesystematičnost má také svůj systém, že tato hrůza ze všech ztrnulých koncepcí je také koncepcí, že tento anarchistický oportunismus nevede ke zmatkům. Že v Anglii je možno věřit gentlemanu, i když je od přírody tak neněmecký a nefrancouzský ve svých metodách.

Strach z logiky.

Naše neporozumění Anglie totiž vychází z jednoho pramene: dali jsme si, alespoň ve své teorii, vstřípný sklon k logicistickému nazírání na jednání lidí a národů. Pod vlivem německého systematismu a francouzského zbožňování rozumu se nám stává, že se díváme na živý společenský organismus národní, evropský a světový jako na útvar řídicí se podle přesných logických zákonů, stejně jako tomu je s materií nějaké exaktní vědy. Politická koncepce znamená pochopení těchto přesných logických zákonů, o nichž se domníváme, že řídí lidstvo. Známe-li tyto zákony, můžeme z nich vyvodit principy svého jednání na libovolnou dobu kupředu. Proto nám vyřešení dnešní evropské situace zdánlivě nečiní nijakých potíží: mírové i locarnské smlouvy jsou přesně formulovaným zákonem, Německo jedná podle zákona své expansivnosti, z toho plyne jako jasný logický důsledek, že Německo musíme odsoudit, že nemůžeme důvěřovat ničemu než jeho vůli po výbojích, a že je třeba přistoupiti co nejrychleji k energickým sankcím právními normami s neúprosnou logičností stanoveným. Tak vypadá naše jasné stanovisko racionelní.

Je nám nepříjemno si to přiznat v celé nahotě: ale tihle Angličané nevidí situaci naprosto tak logicky a jasně a nevyvozují z ní vůbec tyto samozřejmé důsledky. Tkví to patrně v oně vlastnosti Angličanů, kterou vyvodil André Maurois z klimatu jejich země:

„Anglické podnebí je z nejrozumnějších na světě. Je naprosto nemožno odhadnouti ráno podle oblohy, jaké bude ten den počasí. V jedenáct hodin svítí slunce a v poledne se leje jako z konví. Proto nosí také muži v Londýně stále na ruce zavěšený deštník. Snad se anglická nespolehlivost, neurčitost (Incertitude anglaise) vytvořila pohledem na toto měnící se počasí a jeho vlivem. Není národa vrtkavějšího a rozumnějšího než tento. Proto jsou také v Anglii výsledky voleb vždycky stejně nepředvídatelné jako bouřky. Východní vítr probouzí v Angličanech optimism a pocit zdraví, západní na ně působí depresivně.“

I Voltaire, jenž pobyl dlouhý čas v Anglii, upozornil na tyto náhlé změny a rozmarny. Francouzi s jeho vášní pro rozumová rozhodnutí jsou podobné zvraty tím nápadnější. Najdeme to potvrzené u citovaného autora ještě na jiném místě, kde tento výborný znalec Anglie praví:

„Angličan je člověk, jenž se definitivně rozhoduje teprve ve chvíli, kdy přistupuje k činu. Z toho plyne nebezpečí protikladných rozhodnutí. To se Angličanům skutečně stává. Jejich politikase nám zdá rozmarnou a často nás zklamává. Angličan si však z těchto rozporů mnoho nedělá, protože nemá o logice valného mínění. Kterýsi anglický kritik vytýkal Francii, že je země, v níž dvě a dvě dá vždycky čtyři. My Francouzi se marně snažíme uhadnouti, co jiného než čtyři by mohlo vzejít sečtením dvou dvojek. Angličan však nám odpoví: faktické problémy v skutečnosti se nikdy nevyznačují nějakou číselnou přesností.“

Španělský essayista a politik Salvador de Madariaga, jehož ostatně Cassou nazývá „španělským Mauroisem“, nalézá pro tuto rozmarnost anglické politiky, které se Francouzi lekají stejně jako my, vysvětlení: v anglické zásadní nechuti k jakýmkoli systémům. Angličan se nechce vázati nějakým stanoviskem pro budoucnost: nechce být nikdy intelektuálně pravověrný. Dnes potvrdí určitou pravdu a zítra se jí vzdá pro pravdu jinou, která se mu zdá pro zítřek způsobilejší:

„Anglická myšlenka usiluje zůstatí co nejbliže životu. Přijímá od něho jeho složitost, pružnost, alogičnost, šerosvit. Je jako rostlina a nikoliv krystal. Nepracuje na plánu pojatém předem. Angličana vede lhostejnost k formě a k plánu předem stanovenému... Anglická práce však je dílem inspirace a nedbalost formy tu znamená tím větší svobodu tvůrčího ducha.“

Není tohle nebezpečné? Opovržení k pevným logickým systémům, na nichž si zakládáme, nechť k precisním konstrukcím, o něž usilujeme, zavrhování plánů na dlouhou dobu předem pojatých, v nichž vidíme záchranu. Je takovéhle rozmarné jednání bez pevných zásad vůbec možno spojití s představou gentlemana, jenž má být ideálem přímočarého jednání a spolehlivosti? I ve světové politice se má jednati s důvěrou ve své bezprostřední reflexy, ministr zahraniční politiky se má spolehat na to, co mu vnukne instinkt v té které chvíli? Patrně to není ani tak nebezpečné, jak se nám na první pohled zdá, neboť dějiny celé řady posledních století ukazují, že nesystematičtí Angličané měli v zahraniční politice vždycky pravdu.

Jak to vypadá s gentlemany.

Dlouhou dobou nám byl vstřípen názor, možná že předsudek, že na podobném oportunismu, jenž nedůvěřuje abstraktním myšlenkám a rozhoduje se teprve před okamžitou životní skutečností k tomu, bude-li reagovati pro či proti — že na tomto oportunismu je něco podezřelého, anebo alespoň něco méněcenného. Lidé v čele státu, kteří jsou z principu alogičtí, se nám zdají hotovým nebezpečím. Vyrostli jsme v kultu k myšlence, v uctívání intelektuálních pravd a nikdy jsme si sami, stejně jako naši vychovatelé, nelámali hlavu tím, že by

snad bylo třeba také nějaké podobné výchovy k činu. Připadalo nám vždycky, že čin je něco, co přijde samo od sebe. Záleží jen na intelektuálním vzdělání, na myšlenkovém prohloubení obzoru, na zbystření rozumu a vytrenování jeho funkcí — na základě rozumové výchovy budou lidé v praxi, všude, kde se jim k tomu naskytne příležitost, i spolehlivými muži činů. Při výchově našeho gentlemana usilujeme především o výchovu jeho rozumu. Při výchově anglických gentlemanů jde o něco jiného:

„Anglický národ vychovává ve svých nejlepších členech vlastnosti nezbytné člověku činu: rozhodnost, sebedůvěru, kázeň, autoritu, znalost věcí a lidí. Pečlivě bdí nad tím, aby jejich síla nebyla oslabena zálibou v intelektuální hře. Intelektualismus nejen odvádí životní proud kanálu činnosti, nýbrž činí nás i váhavými tím, že klade otázky. Leader, vůdce, musí se mít na pozoru před zářem vášně i před světlem rozumu. Musí rozvíjeti výhradně svou schopnost vůle.“ (Madariaga.)

Tato výchova gentlemana zdá se nám nejvýš podivná. Že nejdůležitějšími vyučovacími předměty na anglických středních i vysokých školách jsou různé druhy sportu, zdá se nám konečně ne sice chvályhodným, ale konečně přece jen jaksi pochopitelným zdůrazňováním i tělesné výchovy, a že kapitáni crokejových, fotbalových a veslařských mužstev jsou v Anglii oslavováni jako národní hrdinové, připadá nám poblouzněním dobrého vkusu, do něhož není ostatně daleko ani u nás. Že však Angličan se staví i proti samotné podstatě intelektuálního vzdělání, že zavrhuje předem pevně zbudované, racionální a pevné myšlenky v konfrontaci s nepravdivým, pohyblivým a nepředvídaným životem — to se nám zdá prostě revolující.

„Zákonem myšlenky jest logika. Pokládejme myšlenku za životní úkaz a předpokládejme, že známe jakýkoli okamžik jako její počáteční stav. Podle předem daných zákonů logiky vyplyne nám její další vývoj tak, že všechny postupné stavy myšlenky jsou dány, je-li dán počáteční.“

Život však nemá zákona. Má sice zákony, z nichž však známe jen malou část, která řídí omezený počet jeho zjevů. Co se však celku týče, jedno z dvojího je pravda: život buď nemá opravdu celkového zákona, nebo je tento zákon syntésou tak velkého počtu částečných zákonů, že je to totéž, jako by zde zákona nebylo. Život jako celek nelze předvídati.

Proto Angličan, člověk činu, projevuje silný sklon k alogičnosti. Ve sporu myšlenky a života se staví rozhodně na stranu života.“

To neznamená, že by všichni Angličané byli nelogičtí: jsou jen alogičtí, při jednání myslí spíše na čin a jeho možné důsledky, než na logiku a na bezvadnost formálního myšlenkového postupu. Madariaga ve své trochu pedantsky paralelistické, ale neobyčejně bystré a obsažné studii o Angličanech ukazuje, jak často se může život odchýlit od myšlenky svou okamžitou složitostí nebo nepředvídaností vývoje. Angličan svým instinktem postřehuje tyto úchytky mezi přírodou a intelektem a jest alogickým úměrně k nim. Kde však příroda i myšlenka jdou ruku v ruce, dovede být i logickým. Angličan neříká „I think“ když na něco myslí, nýbrž „I feel“, cítím. Zdá se, že Angličan nemyslí mozkiem, nýbrž že jeho myšlenky jsou spíše mínění, city, pocity. „Zdá se, že tato mínění nevyvěrají z mozku, nýbrž z čelistí, krku, hrudi, břicha, loktů,“ zdá se jakoby jeho myslivá činnost nebyla soustředěna v mozku, nýbrž stejnoměrně rozložena v celé nervové soustavě. Má malou úctu k čisté inteligenci, a nemrzí ho, pokládají-li jeho myšlenku za zdlouhavou. „Ostatně lze těžko připustiti, že by britská říše byla dílem zaostalé rasy.“ Anglická inteligence se nechce zatěžovati planými úvahami.

Z toho všeho už se zdá, že tato logická nespolehlivost anglických gentlemanů, která nás ve dnech po německém porušení locarnské i versaillské úmluvy tak pobouřila, zdá se mít dokonce nějaký systém.

Football a světová politika.

Abychom tento systém pochopili, musíme se ještě jednou uchýlit k postřehu André Mauroise, jenž je přece na anglické postřehy specialistou:

„Angličané si myslí: nepřivedla nás naše důvěra v nesystematické rozhodování nakonec přece jenom vždycky k cíli? Cožpak kapitán fotbalového mužstva snad praví svým hráčům: »V tolikáté a tolikáté minutě zápasu vstřelíte branku?« Ne. Před zápasem jim jen udá, jaká bude všeobecná taktika. Teprve ve chvíli činu se každý hráč musí rozhodnouti, je-li vhodná příležitost. A v anglické politice je tomu stejně jako ve sportu a podle britské tradice se ponechává vždycky veliká volnost jednání člověku, když se ocitl na místě činu (»the man on the spot«). Když Kitchener po porážce Mahdího postupoval podle Nilu a žádal svou vládu o instrukce, odpověděl mu anglický ministr, aby zkrátka jednal tak, jak nejlíp dovede. V tomto případě bylo místnímu veliteli ponecháno rozhodnutí, jež mohlo Anglii buď strhnouti do války, nebo zachovati mír.“

Anglický státník Chamberlain napsal docela programově:

„Státník, který žije v minulosti, je pedant. Ten, který žije v budoucnosti, je visionář. Já žiji v nejbližších pěti minutách před sebou.“

Zdá se, že budeme musít revidovat své představy o gentlemanství. Měli jsme o gentlemanovi, to jest o člověku comme il faut vždycky představu trochu německou. Gentleman, člověk čestný, jenž má přístup do společnosti slušných lidí, má charakter, slušně se obléká a bezvadně se chová, stojí bezvadně v slově, je kolegiální k ostatním a má smysl pro práci celé skupiny (pro team-work), ovládá své projevy sympatie i nevole (má self-control, sebeovládání) — to se nám nikdy nezdá dostatečným. Podle našich předpisů gentleman má mít ještě nějaký universitní titul, je-li výtvarník, má být absolventem akademie, je-li spisovatel, má psát tlusté knihy, je-li vyšší úředník nebo obchodník, má mít alespoň slušné jmění, — a k tomu ke všemu každý z nich je tím úctyhodnějším, čím má v hlavě více slovníkových vědomostí, čím o nich dovede obsérněji mluvit a čím se podle svých zásad dovede přímočařeji a zarputileji chovat. Náš gentleman musí mít charakter, který ho podle předpisů přesných jako gravitační konstanty Newtonovy musí unášet neúchylně předem vypočitatelnou linií všemi životními situacemi. Vidíme na světě jen charakterní lidi činu, kteří jdou kupředu neúprosně a neúchylně jako lavina, a pak bédné oportunisty, kteří se přizpůsobují dnes situaci takto a zítra onak.

S tímto neúprosným názorem ovšem nemůžeme rozumět anglické politice a musíme jí často být pobouřeni. Angličané totiž oportunismus nepokládají za nic, co by bylo třeba tajit anebo co by se smělo provozovat jen skrytě v ústraní a prohlašují jej zcela otevřeně za jednu ze základních zásad své politiky. V zajímavé polemické knížce anglicky píšícího Holandana dra G. J. Reniera „Jsou Angličané lidští?“ je citován výrok Mathewa Arnolda:

„Chcete-li plavat proti proudu, musíte se dříve naučit plavat s proudem... Umění života spočívá v tom, dokázat co nejlepší s těmi nástroji, které máte po ruce... Oportunismus je zadní fronta budovy, jejíž fasáda se jmenuje dílo státníkové.“

Tento nedostatek jasného politického programu, který by komukoli na světě dovolil vypočítati, jak se britská politika v té které chvíli zachová, nebyl ku podivu rozvoji anglického světového imperia nikdy na škodu. Angličané totiž více než kterýkoli jiný stát mají smysl pro živý organism a důvěru v jeho instinkt, vedoucí k sebezachování a vnukující

v potřebné chvíli vždycky správně, jaká má být reakce na některý podnět:

„Britská říše jest rostoucím organismem, životným a mocně činným, ale tajemným ve svém původu a svých cílech a vždy hotovým vyhnouti se překážkám kompromisem. Není tu ani vše ovládající vášně, ani intelektuálního zření, a proto není tu ani neústupných podmínek, ani předem nastoleného řádu. Je tu jen síla, která jde kupředu a nezná nic, kromě sil, které potkává na své cestě a k nimž se chová podle matematického zákona o výslednici sil. Je-li tu růst říše silnější, než jeho překážka, povalí ji. Je-li slabší, obejde ji.“

Tímto politickým empirismem podložila anglická světovláda svůj rozvoj, jemu vděčí, že se mohla přizpůsobiti všem podnětům, všem životním formám jiných světadílů, všem místním požadavkům. Anglická říše je vzorníkem všech možných vládních forem, a jedině osoba krále spojuje strohou demokratičnost australskou s orientální fantastičností indického dvora. Stejně liberálně, jako k různým politickým formám místním, chovala se britská světová politika i k různým formám náboženským: o žádném jejím poměru nerozhodovaly předem neúchylně stanovené zásady, všude byl politický i myšlenkový dogmatism, který se nám zdá jedinou čestnou formou, obrácen na ruby.

Dogma ideologické bylo totiž všude nahrazeno jednotčím principem jiným, spíše uměleckým než vědeckým: jednotným uměním jak se chovati v každé životní situaci. Uměním gentlemanství.

Gentlemanství není věda.

Vezmete-li do ruky knihu o formaci a expansi britské říše, kterou vydal Johannes Stoye s titulem „Anglie ve světě“ (L'Angleterre dans le Monde, Paris 1935), poznáte toto umění v praxi. Ve dvou stoletích rozšířila Anglie svou moc přes pět světadílů na základě své úžasné znalosti života, důvěry v život a spolehnutím na instinktivní porozumění jeho běhu.

Kdo tomuto stále proměnlivému zákonu života rozumí, o tom můžete směle říci, že je gentleman. Není vůbec jiného průvodce po kypivém chaosu životních možností, než spolehnutí na tento instinkt gentlemana, člověka životní praxe, jehož poměr k sobě určuje „self-government“ a jehož poměr k ostatním určuje „fair-play“. Jeho aktivní životnou inteligenci nelze naprosto nahradit žádným intelektuálním systémem, snažit se vyvodit správné jednání v každé nesmírně složité životní situaci z nějakých racionálních norem a předpisů je stejně beznadějné, jako snaha pochopit umění nějakého dramatu podle toho, vyhověl-li autor zákonu jednoty děje, místa a času. Estetické zákony jako recepty umělecké tvorby jsou jen pro školáky a pro členy IV. třídy České akademie věd a umění, odboru literárního. Kdo je v životě nebo v politice školák, nesmí se ovšem ani na okamžik pustit dogmat své příručky: proto bychom chtěli hned na tomto místě varovat před tím, aby každý politik sedmého řádu se honem začal spoléhat na neomylnost svého instinktu a na své pudové pochopení živých a proměnných zákonů situace a počal na základě toho improvizovati svou individuální politiku. Šlechtici se rodili, gentlemani se však vychovávají. Jediným spolehlivým prostředím pro výchovu těchto gentlemanů se bohužel ukázala na světě dosud jen anglická škola, anglická tradice, anglická atmosféra.

Stačí odkážeme-li ke knize Madariagové, která ukazuje jak Angličana vychovává Angličan, jak vše tu směřuje k organizaci, ukáznění, ke kontrole a k činnosti. Podmínkou činnosti je sebeovládání, self-control. Tato vláda nad sebou samotným představuje pevný základ člověka činu. Člověk činu je stále ve styku se zkušeností, je empirický. Je proto lhostejný k teoriím, neutrální ke všemu, co nelze převést

na činnost. Myšlenka je podřízena činnosti. Kromě kontroly sebe je si Angličan stále vědom své přítomnosti v každé situaci, je stále strážěn svým vlastním já, má ono nepřeložitelné self-consciousness. Je neustále ovládán svou vůlí. „Angličan nosí stále chomout a proto nejčastěji ani nepozoruje jeho tíhy.“ Člověk činu musí vyřaditi všechny vášně: Angličan je zpravidla klidný, neboť ovládá svou vášně obvykle násilím. Pověstné britské flegma klame: anglická duše není chladná, žije spíše v teplotě nadprůměrné vášně. Nepostihnutelná vášně a selfcontrol však se naučily navzájem udržovat v rovnováze. Jedna část jeho bytosti tu udržuje v rovnováze druhou. Tomu všemu naučil se anglický gentleman neobvyčejně podmanivým vlivem anglické public school, střední školy, jejímž typem je Eton a Harrow, nebo university, jejímž nejvyšším vzorem je Oxford a Cambridge. V anglické škole vychovávají žáka pečlivě téměř podle jednotného vzoru. „Všichni malí chlápci se tu přetvářejí na jediný typ britského gentlemana.“

„Pověstná věta, že bitva u Waterloo byla vyhrána na hřištích Etonu, jest pouze symbolická. Všechna Waterloo ve vývoji britské říše, vojenská i občanská, byla vyhrána na těchto hřištích. Žák anglické střední školy je beze sporu jednou z největších sil britského národa.“

Úkolem anglické školy je nadělati z nich lidí činu, individuala, a naučiti je spolupráci s kolektivem. Kdo z vás chce pochopiti atmosféru této školy v kratičkém a kouzelně lidském románě, přečti si knížku „Sbohem, pane profesore“ od Jamese Hiltona.

Kolektiv gentlemanů.

Jako jsme viděli, že u Angličana není tragického rozporu mezi myšlenkou a činem (tragedie rozporu mezi myšlenkou a činem s titulem „Hamlet“ musí se proto odehrávat v Dánsku), tak není u něho ani konfliktu mezi vyřešením kompetence individua a kolektiva. Hloubat nad knihami může člověk sám, k footballu, golfu, tennisu je však třeba několika lidí. Sport vychovává ke spolupráci, učí teamwork, a tato spolupráce se pak uplatňuje v celém anglickém veřejném životě.

Nejtypičtějším znakem gentlemana tedy je, že jeho vynikající osobní vlastnosti nemají účelu samy v sobě, jeho ctnosti nejsou určeny pro uznání někde na onom světě, nýbrž byly v něm vychovány pro styk s jinými lidmi na této zemi. Smysl pro hromadný život je cílem celé výchovy gentlemana. Ovládá ho celého tak, že smysl pro umění spolupráce je jeho základní vlastností.

„Kterýsi špatný vtipkář řekl: Jeden Angličan — hlupák. Dva Angličané — fotbalový zápas. Tři Angličané — britská říše. Je to dobře odpozorováno, ale špatně řečeno. První výraz epigramu není jen nezdořilý, je nesmyslný. Druhý výraz je lepší: fotbalový zápas je jedním z jevů, které snad nejvíce odhalují anglickou povahu. Třetí výraz je obdivuhodný, ale příliš skromný. Aby vznikla britská říše, není třeba tří Angličanů: stačí jediný.“

Vliv skupiny pozorujeme v tom, že Angličan užívá jen těch vášní, které je možno postaviti do služeb celku. Skupina, národ, britská rasa určuje hranici a udává tón kladných anglických vášní. Anglický jazyk má nepřeložitelné slovo, které přesně vymezuje tento životný iracionální smysl pro rasové omezení obecných vášní, totiž loyalty. Loyalty znamená vztah mezi jednotlivcem a skupinou.

Smysl pro společenskou kázeň se ukazuje u gentlemana ve formě vnitřní poctivosti, totiž snahou, aby činnost jednotlivcova zapadala do rámce společenské spolupráce a dosáhla tu největšího výsledku. To vede ke vzájemné důvěře a k vyvinutí živého anglického smys-

lu pro službu, jenž ovládá hromadný život. Funkce anglického úřadu není nikdy sama o sobě účelem, nýbrž každý úřad státní i společenský se jmenuje *service*, služba, a je podřízen duchu společenské prospěšnosti. Tato spolupráce nevyklučuje oposici, pro Anglii však je typickou *oposice tvořivá, kladná, spolupracující*. Uplatňuje se tedy v anglickém veřejném životě, jak uzavírá španělský essayista svou úvahu, vždycky zápas čtyř různých sklonů: uprostřed určité skupiny, určitého teamu, se projevuje soutěžení, v němž každý hráč se snaží hrát lépe než druhý. Současně však všichni hráči ve skupině a všichni členové v nějakém společenském celku spolupracují, to je druhý sklon. Třetím sklonem, který se projevuje, je úsilí naší skupiny o vítězství v boji proti skupině odpůrců. Naše skupina se skupinou protivnou však rovněž spolupracuje, jejich společným zájmem je řádný průběh a úspěch hry, závodu, nebo spolupráce: to je čtvrtý projev závodících sklonů.

O tomto respektování zákonů hry čili o úsilí o *fair play* jsme přinesli v jednom z posledních čísel minulého ročníku „Přítomnosti“ zvláštní článek. O této složce praví H. W. Levinson ve své knize „Angličané“:

„Vedle sebeovládání a neúplatnosti je třetí nejcennější a nejcharakterističtější vlastností anglického gentlemana jeho smysl pro *Fair Play*. Toto rčení je odvozeno ze sportu. Angličan však i tehdy, kdy chce zabít na lovu zvíře nebo ptáka, poskytne mu „sportovní chanci“ (*sporting chance*), nikdy nechce zabít ptáka, který sedí anebo dravce, který odpočívá, leda že má velký hlad anebo je v nebezpečí. Nikdy by nechtal pstruha do sítě. To by nebyla *fair play*. *Fair play* není výhra v nějaké hře pomocí lsti nebo obejití pravidel. Instinkt pro *fair play* se rozšířil po celém anglickém životě a stal se pravidlem chování. Říci o nějakém jednání, že to „neodpovídá *cricketu*“ (*it isn't cricket*) znamená morální odsouzení. Kdybyste naléhal někde na parníku, aby se dívka, zasnoubená s jiným, dala od vás políbit, odpoví vám: „No. I'm sorry, but to kiss You isn't cricket“. Tato metafora by se pro Francouze zdála jistě rebusem, situace její je jí však okamžitě vyřešena.“

Anglie a Německo.

Anglická politika ve vši dohledné době, stejně jako tomu bylo i před vypuknutím světové války, byla politika oportunistická, byla však vždycky politikou gentlemanů. O jejím směru vždycky rozhodovalo anglické veřejné mínění a to nikdy nestálo na straně bezpráví proti právu, na straně silnějšího útočníka proti slabšímu napadenému, na straně toho, kdo ve světové politice negentlemansky porušuje zásady *fair play*. Angličané jsou národ, jenž se vždycky těšil pověstné svobodě, v němž také existuje nejvyšší možná svoboda tisku. Angličané jsou národ, který vždycky měl nechut k velikým armádám, národ, jenž neměl sympatií k vojsku a vždycky byl přesvědčen, že silná armáda v kterékoliv zemi ohrožuje svobodu, poněvadž může být zneužita. Když Kipling opěvoval anglického vojáka jako udržovatele britského imperia, zaujímal postoj člověka, jenž musí bojovat proti vžitým předsudkům a potírat tradiční antipatii k armádám.

Proto není třeba se obávat, že by Anglie, i kdyby to vůbec prakticky bylo možno, se postavila na stranu hitlerovského Německa proti demokratickým státům evropským. Můžeme tu důvěřovat ujistění André Mauroise z jeho knihy o Angličanech:

„Duše Angličana podobá se anglickému počasí. Bývá tu často špatná pohoda, ale celkové klima je dobré. I když v některé určité situaci člověk neví, co pravděpodobně podnikne Anglie, můžeme si být jisti tím, že za jakýchkoliv okolností Angličan bude jednat podle ušlechtilého kodexu čestnosti a dobrých mravů. Pohled na minulost může uklidnit všechny spojence Anglie, i když snad její oportunism je někdy zneklidňuje.“

národní hospodář

Vau Samech:

Průvodce po bursě

Loni, to je roku 1935, se zvýšila cena všech papírů na pražské bursě asi o 3 miliardy Kč. Z toho připadla asi polovina na akcie a druhá polovina na státní papíry. Tento vzestup předcházely od první poloviny roku 1932 menší vzestupy v letech dřívějších a následovaly jej ještě prudší skoky letos. Miliardy jsou v pohybu. Není divu, že se začíná o bursu zajímat stále více lidí. Jedni proto, aby získali podíl na tomto procesu, druhí, kteří vidí v něm symptom doby a tuší za ním bůhvíjaké příčiny a důvody. Ze sta osob, které se o bursu tak či onak zajímají, však sotva pět se jich vyzná nikoli snad v jejich tajemstvích, jichž vlastně nezná nikdo, nýbrž aspoň v pojmech.

Budiž proto dovoleno vysvětliti základní pojmy. Jestliže toto vysvětlení bude postrádat náležitou seriosnost, pak budiž autoru prominuto, že jí není schopn, neboť za prvé chybí mu vědecká odbornost, která dovede sestavit definice naprosto přesné. Za druhé autor bursu zná. Aspoň pražskou bursu. A proto budiž mu dále prominuto, nebude-li vždy zachovávat smrtelnou vážnost, jak se přísluší pro pojednání o věci tak závažné, a bude-li míšiti do tohoto neučeného pojednání subjektivní mínění, nemístnou ironii a dokonce opravdové skutečnosti, takže celek bude vypadat naprosto nevěrohodně. A přece autor doufá, že všechny tyto špatné vlastnosti poskytnou čtenáři jakousi představu. Tomu, kdo by chtěl proniknout hlouběji, nelze než doporučiti studium tlustých učených děl a bursovních příruček, nebo návštěvu filmů a divadel, na nichž se bursovní sujety v poslední době velmi ujaly. Je ještě třetí způsob, který však autor naprosto zavrhuje. To je zahrát si na bursu. Tento způsob nelze s klidným svědomím doporučiti, nikoli snad jen proto, že je spojen s risikem, nýbrž hlavně ze zkušenosti, že nikdo, kdo se chtěl takto dostat na kloub bursovních tajemství, se nic nenaučil. Nuže, nyní budiž dovoleno začít s úlohou průvodce po pražské bursě.

Pražská bursá

Je velký sál bývalé restaurace Residence ve Vodičkově ulici, v němž se schází denně uzavřená společnost, jejíž členové za dozoru bursovního komisaře a úřadujících bursovních radů se snaží navzájem se připravit o peníze. Způsob, jakým se na bursě vydělávají a ztrácejí peníze, je několikový. Kdysi, v dobách úpadku pravidelného obchodu, byla to dokonce hra sudá—lichá, která byla velmi oblíbená. Tomu však je již několik let. Od doby, kdy se bursovní konjunktura podstatně zlepšila, užívá se ke hře skoro výhradně cenných papírů. Oficiálně je totiž posláním bursy soustředit obchod s cennými papíry tak, aby jejich majitel měl kdykoli možnost je prodat nebo kupec je koupit za cenu, jež odpovídá zákonu nabídky a poptávky. Abychom si ještě zdokonalili představu o bursě, budiž podotknuto, že k její návštěvě jsou připuštěni jako členové jen muži, požívající v obchodním světě vážnosti, kdežto ženy jsou naprosto vyloučeny. Jsou odkázány, aby vystávaly před bursovními dveřmi, snažíce se do nich marně nahlédnout, kdykoli se otevrou do bursovního sálu. Navštívení bursu smí i její nečlen, ovšem doporučen ně-

kterým členem a za vysoké vstupné. Kdo se dá zlákat představami o burse, jako tržišti nesmírně rušném, poskytujícím vzrušenou podívanou a zaplatí vstupní poplatek, je pravidelně zklamán, neboť hloučky mužů, stojících anebo sem tam pobíhajících, se jen zřídka sešskupí v dramatický zástup, hlasitě vyvolávající kursy. Většinou probíhá obchod klidně. Bursiáni si šeptají do ouška prodejní či kupní příkazy a zapisují si skutečněné obchody do notesu. Ale i to je víc hra, než střežení obchodního tajemství, neboť aspoň na pražské burse si bursiáni vidí navzájem až do žaludku.

Na burse se tedy obchoduje s cennými papíry, kterým se říká také hodnoty či efekty. Ve skutečnosti nemusí být tyto papíry vůbec cenné. Mají být cenné aspoň na začátku, neboť bursovní komora má přísně zkoumat, vyhovuje-li ten který papír, jenž má být na bursu zaveden, zásadám bursovního obchodu. Je-li to akcie, klade se na př. požadavek, aby aspoň poslední tři leta po sobě platila dividendu. Uzná-li bursovní komora, že papír vyhovuje, doporučí jej teprve ministerstvu financí, aby svolilo k jeho záznamu. To zase zkoumá a potom rozhodne. Prochází tedy cenný papír, jenž je předmětem bursovního obchodu, přísnou zkouškou. Při zavedení na bursu má být uveřejněn obsáhlý prospekt, který má poskytnout obecenstvu potřebné informace o nové bursovní hodnotě. Ovšem dostačí, jestliže se prospekt vyvěsí na bursovní tabuli. Často se neliší od prospektů, kterým se nabízejí na př. květinové cibule, to je, obsahuje jen slova chvály bez jakékoli záruky. Neboť tak jako nikdy není jisté, zda rostlina vzejde, tak také není jisté, co bude z nové hodnoty. Stalo se, že byl zaveden papír, který skutečně platil několik let po sobě dividendu, na kterou si však nevydělal, což se obecenstvo dozvědělo pozdě, neboť bilance zůstávala tajemstvím společnosti. Jakmile byl na bursu zaveden, už se dividendu nevyplácí. Cenné papíry pak dělíme na hodnoty ukládací a akcie.

Hodnoty ukládací.

Hodnoty ukládací jsou pravidelně papíry pevně zúročitelné, to je se zajištěným úrokem. Jsou to státní a různé půjčky zemské, městské, zástavní listy zemských a jiných peněžních ústavů atd. Pravidelně se s těmito papíry nespekuluje ve velkých rozměrech. Ale v posledních letech byla i s nimi velká spekulace, hlavně se státními půjčkami. Tato spekulace totiž viděla, že mezi lidem je velmi mnoho peněz, pro které není upotřeben v podnikání. Státní půjčka je papír jistý a nese poměrně vysoký úrok. Spekulace pak předpokládala, že lidé budou kupovat státní papíry, aby si do nich uložili své peníze a snažila se je předejít tím, že sama kupovala za levné kursy a prodávala za vyšší. Uhodla celkem správně. Ovšem i stát využil této situace a dvakrát kuponovou daní snížil úrok ze státních papírů, takže dnes z hodnot 6procentních jsou již jen papíry 4½procentní. Je však zajímavé, že čím nižší úrok, tím vyšší kurs. Moučná půjčka na příklad v roce 1933, kdy stát platil 6 Kč z každého úpisu na 100 Kč, stála 76, takže ve skutečnosti vynášela skoro 8 procent. Nyní stojí 97 a nese jen 4½ procenta. Je ovšem pravda, že k tomuto vývoji se nedospělo pouze přísným dozorováním zákona o nabídce a poptávce, nýbrž cílevědomým vedením trhu. Byl totiž utvořen Reeskontní ústav a jemu svěřena intervenční činnost na burse, to jest zásahy proti příslušným poklesům, ale i vzestupům kursů, které by byly způsobeny činností jen spekulativní. Podařilo se mu dosáti naprostého úspěchu, takže

připravil podmínky pro provedení konverse, kterou je dvojnásobné snížení úroků, i pro připravovanou výměnu státních půjček. Nyní zůstávají státní půjčky při skoro naprosto nezměněných kursech, což odpovídá jejich funkci hodnoty ukládací, to je hodnoty, do níž lze bezpečně uložit peníze.

Kulisa, šraňk, exoty.

Méně jisté je uložení do akcií. Akcie je papír, který představuje majetkový podíl na jmění a výnosu akciové společnosti. Na burse se úředně obchoduje s akciemi v kulise a ve šraňku. V kulise je nyní jediná akcie, to je Škodovka. Rozdíl mezi kulisou a šraňkem není snad v hodnocení akcií, ale ve způsobu obchodu. V kulise vážený bankéř, který je pověřen vedením obchodu, zaznamenává koupě a prodeje, jak následují po sobě na bursovní tabuli, a stanoví výsledný kurs. Děje se to však tak říkajíc veřejně. V kulise se vyvolává jako na opravdovém trhu: „Za 15 koupím, 17 dám,“ překřikují se agenti i jiní účastníci trhu, což by nyní znamenalo, že za 1515 je tu ochota koupit a za 1517 prodat. Obchod se uskuteční tím, že kupec kývne na volajícího, ukazuje na sebe a ten potvrdí obchod výkřikem: „Na vás.“ Oba si zapíší zjednaný obchod do svých notesů a doma jej dají písemně potvrdit. Není nesrovnalostí, které by vznikaly snad z toho, že některá ze zúčastněných stran by se snažila dodatečně obchod zapřít. Základem bursovního obchodu je vzájemná důvěra, aspoň po stránce formální, s kterou si nikdo nesmí troufnout zahrávat. Připravovat se o peníze ano, ale podle pravidel.

Šraňk je ohrada, ve které prostředkují obchody s ostatními bursovními papíry přísežní sensálové, to je úřední zprostředkovatelé. Okolo šraňku sedí zástupci bank a bankéřů a sensálové přijímají od nich kupní a prodejní příkazy, obcházejíce dokola. Potom sečtou si poptávky a nabídky a stanoví podle nich kurs, který se zapíše na bursovní tabuli. Jestliže potřebují zboží, zpravidla to nevykřikují, nýbrž napíší na bursovní tabuli kurs se znamením plus, což znamená peníze neboli poptávku při tomto kursu. Mají-li přebytek nabídky, napíší na bursovní tabuli kurs se znamením minus. Nyní je pravidlo, že kursy nemají denně stoupat o více než 10 procent. Kdyby výsledný kurs měl být podle sensálových zápisů vyšší, pak se kurs nestanoví a čeká se nějaký den, zda nenastane přirozená korektura.

Vedle toho je ještě na burse obchod s exoty, to je s cennými papíry, s kterými se obchoduje neúředně, hlavně před zahájením bursovního trhu, ale často i v bursovních hodinách (to je v Praze od půl 12. do půl 13. hod.). S exoty se obchoduje podobně jako v kulise, aniž však je stanovený nějaký prostředník. Kursy se prostě vykřikují a obchody se uzavírají přímo od jednoho účastníka k druhému. Také tyto kursy se uveřejňují, nikoli však v úředním kursovním listě, a nikde není záruka za jejich správnost.

Spekulace.

Je obecně známo, že na burse řadí spekulace. Spekulace znamená přemýšlení a předvídaní. Bursovní spekulace je předvídaní budoucích kursů. Jejím cílem je vystihnout, zda půjdou kursy nahoru či dolů. Doufá-li spekulant, že papíry půjdou nahoru, tedy si je koupí. Domnívá-li se, že půjdou dolů, tedy je předprodá. Podle toho se dělí spekulace na haussovní, která spekuluje na vzestup, a na baissovní, která spekuluje

na pokles kursů. Těto se říká také kontremína. Spekulace se řídí při své činnosti jistými pravidly, tak jako hráči v Monte Carlu pracují podle jistých systémů. Systémy bursovní by měly být jistější, neboť se mají opírat o více objektivních fakt. Ale nejsou. Především proto, že spekulant ať haussovní či baissovní, vidí jen ta fakta, která se mu hodí. To, co se mu nehodí, popírá. Při tom to, co se hodí nebo nehodí, se neposuzuje jen s hlediska bursovního, nýbrž na př. i podle politického naložení. Jestliže dnes bursa „leží“ neobyčejně pevně, je to především proto, že jisté kruhy, které pokládaly předem devalvaci za národní neštěstí, nechtěly vidět hospodářského zlepšení a zaslepeny pesimismem, bránily vzestupům kursu akcií stálými prodeji, takže dnes, když kursy jsou značně vyšší, nemohou už dále prodávat.

Zásada na burse je kupovati, když jsou kursy nízké a prodávati, jsou-li vysoké. Bohužel ještě nikdo nepřišel na to, kdy jsou kursy opravdu laciné a kdy drahé. Mění se tedy poučka dynamicky v ten smysl, že se má kupovat, jdou-li kursy dolů, a prodávat, jestliže jdou nahoru. Ale i to je prázdné mluvení. Neboť jdou-li kursy nahoru, netroufá si profesionální spekulant prodat, protože není jist, nepůjdou-li přece jen ještě výše.

Kdyby byla spekulace z povolání jen mezi sebou, byla by hra lehčí. Ale do hry se jí míchá také obecenstvo, jinak investoři. Mezi spekulantem a investorem není velkého rozdílu. Možno říci, že investor je každý držitel cenných papírů, dokud se neodhodlá je prodat. Rozdíl by měl být jen v úmyslu. Spekulant kupuje papír pouze, aby využil kursového rozdílu, při čemž se však může státi investorem, zvláště když mu kurs klesá a on nemá srdce prodat se ztrátou. Investor kupuje k trvalé držbě, ale přijdou okolnosti, kdy se rozhodne se jí zbavit. Variace na toto téma jsou velmi četné. Nyní je situace taková, že drží akcie jak investoři, tak spekulace, protože jejich vzestupný pohyb je skoro přímočarý.

Substanční teorie.

Je to důsledek zvítězivší teorie substanční, která porazila teorii rentability. To znamená, že se nyní cení více majetkový podíl než výnos. Kupující hledá substanci, podstatu, netázaje se, kolik mu budou jeho peníze vynášet. Měl je v punčochách a nenesly vůbec nic. Měl je v podnikách a ztrácel. Nyní je má v akciích, které mu nesou sice jen necelá 3 procenta, ale zato stoupají. O vzestupu si učiníme nejlépe představu přímou konfrontací kursů, a to nejvyšších z posledních desíti let, nejnižších a nyníjších (nejvyšší kursy byly pravidelně v roce 1929, nejnižší v letech 1932 a 1933):

	Rok 1929 nejvyšší	Rok 1932/33 nejnižší	Nyní
Škodovka	1.924	279	1.528
Báňská a hutní	4.800	650	2.885
Severní dráha	5.950	2.940	6.285
Schoeller	2.940	436	2.380
Ústí chemie	1.331	298	1.235
Královská cementárna	4.790	800	1.358
Brosche	2.075	845	2.320

Na těchto typických papírech vidíme prudký pohyb kursů, které v některých případech dokonce už překročily nejvyšší stav z let konjunktury.

Důvody dnešní haussy.

Pokusme se vyložit, proč došlo k těmto vzestupům. Byla tu především velká volnost peněžního trhu, to je,

bylo mnoho peněz, které nebylo možno nijak bezpečně a zároveň výnosně uložit. Tyto peníze se postupně obracely stále větší měrou na burse. Patronance (skoro každý papír má svoji patronanci, to je peněžní ústav, do jehož koncernu patří, a který se stará o jeho kurs), neviděly rády vzestupy, jež tato poptávka způsobila.

Z několika příčin. Především proto, že nevěřily ve vydatnější a trvalejší hospodářské zlepšení a chtěly zabránit, aby bursovní vzestupy se nevykládaly za příznak lepší situace, jak se zpravidla děje. Za druhé proto, že neměly samy vyřízeny všechny obchody, které chtěly vyřídit v dobách krise. Krise byla příležitostí, kdy bylo možno levně nakoupit akcie doma i v cizině a tím posílit póse v koncernových společnostech. Ale repatriační akce, jak se nazývá výkup akcií ze zahraničního majetku domácími ústavy, se protahovala. Kupující banky nechtěly ovšem kupovat draho a proto držely, pokud mohly, své papíry na nízkých kursech. Profesionální spekulace, která dobře viděla do úmyslů bank a jež věřila v jejich moc — souhlasíc s nimi i v názoru na naši kapitálovou chudobu — šla s nimi a byla spíše v kontremíně, to je předprodávala akcie, doufajíc, že si je později levněji koupí. Obecenstvo, to je drobní kapitalisté, však kupovalo stále a nevracelo burse zboží, které z ní odebralo. Kontremína musila vždy začas se rovněž krýti, to je dokoupit předprodané akcie, a dařilo se jí to jen při vyšších kursech, to je se ztrátami. Při tom zboží dodávaly burse většinou jen banky, jejichž zásoby se postupně tenčily, takže při vysokých kursech nemohly už tak účinně zasahovat na trhu, naopak využívaly každého přechodného poklesu, aby samy získaly nabízené zboží.

Tento proces trvá skoro čtyři léta. Čtyři léta, kdy se začala zlepšovat světová hospodářská situace a po ní i poměry u nás. Devalvace přispěla značně ke kursovému vzestupu, jednak tím, že posílila vzestup konjunktury, jednak tím, že dala za pravdu substanční teorii. Přiznat se k substanční teorii je velmi odiosní, neboť se to vykládá jako doklad měnové psychosy. Svěho času se dokonce pokládalo za projev vlastenectví býti v kontremíně, to jest věřiti v pokles akcií. Neboť se nechtělo připustit, že kožený vzestupu by byly jiné. Ale mluví-li se již o substanční teorii, je třeba i na ni se podívat, není-li možný také jiný výklad, kterým se obecenstvo řídí. Substance, to znamená vnitřní hodnotu.

Jaká je vnitřní hodnota akcií na pražské burse?

Kursová hodnota všech průmyslových akcií ke konci roku 1935 byla asi 6 miliard Kč. Nyní je již zase hodně vyšší a lze ji odhadnouti okolo 7 miliard. Řekněme, že s bankovními akciemi, se kterými se nyní pravidelně neobchoduje, je cena všech akcií na pražské burse 8 miliard Kč. Těchto 8 miliard Kč představuje skoro celou uhelnou těžbu a výrobu železa v čsl. republice, neboť z větších závodů nejsou na burse jen Vítkovice. Znamená skoro všechny rafinerie cukru a asi 36 surovarů. Znamená největší závody chemické, skoro všechny rafinerie lihu, zahrnuje největší cementárnu s několika malými, všechny závody kaolinové, celou velkou strojnickou výrobu včetně skoro celého průmyslu zbrojního. Vedle toho je ještě řada textilních továren, pivovarů, papíren a jiných podniků, kde podíl společností, jejichž akcie jsou znamenány na burse, není tak rozhodující. Ale jsou tu ještě banky, s jejichž akciemi by jejich

držitel dostal do závislosti na sobě obrovskou další část průmyslu.

To všecko za 8 miliard. Suma zajisté velmi úctyhodná. Ale řekněme, že by se našla v čs. národním shromáždění majorita, která by se odhodlala provést důkladné znárodnění průmyslu jeho převedením do státního majetku, že by to však nechtěla učinit socialisací bez náhrady, nýbrž že by majitelům dala řádné odškodnění. Že by jim dala státní rentu. Státní dluh, který dnes činí asi 40 miliard, by se tím zvýšil o 8 miliard, to je asi o pětinu. Pamatujme, že za posledních pět let stoupl asi o 11 miliard Kč. Dnes akcie nenesou ani 3 procenta. Kdyby stát dal majitelům jako náhradu 3procentní rentu, stálo by to ročně 240 milionů Kč, kdyby dal rentu 4procentní, stálo by to 320 mil. Kč. Státní rozpočet by se tím nezvýšil ani o 5 procent. Při tom by stát nejen ovládal, ale přímo vlastnil největší část průmyslu a peněžnictví v čsl. republice. Nechceme zde řešit otázku, proč se to nedělá — je to zřejmě problémem zásadního poměru výroby a státu, problémem technický a snad ještě řada jiných problémů, *nikoli však problém majetku jako takový* — ale je-li možno takto promítnouti problém burzy, pak jeví se nám i substanční teorie v trochu jiném světle, než do kterého se pravidelně staví.

Na burse ovšem všechny akcie vykoupit nelze. Na burse se prodávají jen jednotlivé uzávěrky po 25 či 10 kusech. Majority se kupují a prodávají v kancelářích bankovních ředitelů, za kursy, které jsou jiné než bursovní. Neboť v majoritě i banka oceňuje substanci jinak než na burse.

literatura a umění

Frant. Bartoš:

Dějiny hudby pod Hitlerem

Nastolení hakenkreuzlerského režimu v Německu znamenalo pro celou německou kulturu násilnou změnu vnitřní struktury. Nejen vymýcení všech nearijských prvků dalo nacistům velkou práci. Jako hnutí vysloveně reakčnímu je národnímu socialismu nepohodlná každá průbojnější, novatérská myšlenka, která proráží rámec národně tendenčního díla, jež režim může propagačně využít. Reakce, která se dostala k veslu, pracuje v tomto směru tak rozhodně, že německý hudební život, kdysi výkvět kultury a semenišť pokroku, stal se, díky hnědým mužům, úhorem, na němž dlouho nevzroste úrodné zrno.

Co tak zhruba se už v Německu stalo a co všechno bylo „napraveno“ a usměrněno, je již dost známo. Arnold Schönberg, buď jak buď jeden z vůdčích zjevů, které měly nejmocnější vliv na tvárnost současné hudby, měl dvojí příčinu, aby se včas utekl do Ameriky. Je nearijec a „kulturní bolševik“, který rozkladně působil na německý cit a národní svědomí. Týmž označením a zákazem díla postižen Stravinský, jemuž tato pocta může být ovšem lhostejná. A dalším v řadě byl Paul Hindemith, nejkvalitnější německý hudebník dneška, v němž se všemi přirozenými dobovými obměnami ožívá barokní bachovský duch německé hudby. Také on byl prohlášen za rozkladného kulturbolševika, třebaš právě on má

z dnešních hudebníků největší dar syntetisující tvůrčí vůle. Také on byl prohlášen za národního odstěpence, třebaš v jeho díle nenajdete noty, která by nevyrůstala z německé hudební tradice a třebaš by se dnes nešla skladba, která by tak ryze německy glorifikovala ducha německé minulosti, jako jeho „Malíř Mathis“. Na Paula Hindemitha se uspořádaly štvance, jak už v nich ve Třetí říši mají rutinu. Dirigent Wilhelm Furtwängler se Hindemitha hrdinsky zastal až do doby, kdy si vypočítal, že by na to doplatil víc, než by uklidněním svého svědomí získal. A tak Hindemith se odstěhoval do Turecka, kde prý se účastní organizace hudebního života a kromě toho jezdí se svou violou po světě a koncertuje. Dříve ještě, než opustil Německo, byl prý donucen zřici se své dřívější činnosti a prohlásit své dílo za omyl. To jsou znamenité argumenty pro odpůrce moderní hudby, ale především je to znamenitý Hindemithův vtip, jímž filistry napálil. Neboť Hindemithovo umění je toho rodu, aby mělo nárok na vlastní zákonitost a „vzdal-li“ se ho skladatel, mohl to vůči hnědým mužům s klidem učinit. Nic to neubere ani nepřidá nesporné hodnotě jeho díla, o němž s konečnou platností rozhodne budoucnost, soud určitě moudřejší a nestrannější než dnešní Říšská hudební komora.

Německo zakázalo tedy tyto tři osobnosti a jejich dílo, zakázalo jazz, aby rovněž nepůsobil rozkladně na city německého lidu (v tom je následovalo Polsko a Maďarsko), zakázalo prý také oficiálně kýč a to je zákaz nejpodarenější.

Na špičku hudebního života německého vyhoupl se i přes své stáří lehce jako šíp Richard Strauss. V něm zbyla dnešnímu Německu jediná skladatelská osobnost světové autority a dle toho bylo také s ním jednáno. Stal se předsedou hlavní říšské organizace německé, hudební komory a byla mu i jinak všemožně prokazována úcta. Jeho postavení se stalo téměř diktátorsky pevným až do doby, kdy se druhým pohlavářům německého hudebního života začalo v hlavě rozkládat, že Strauss není tak bezúhonný, že jeho minulost není tak bez trhlin, pokud se čistoty rasy týká, že ani v osobním, ani v uměleckém styku se nevyvaroval mesaliancí, škodlivých dobrému jménu německého skladatele. Rozpomínali se, že taková „Salome“ nebo „Elektra“ nejsou věci, které by právě chtěly zvyšovat národnostní sebevědomí, že se ve své době napopak blížily významem dílům oněch kulturbolševiků, které dnes Německo vypovídá. A nejhorší ránu dostalo německé sebevědomí, když se zjistilo, že jejich hudební favorit komponoval svou poslední operu „Mlčelivou paní“ na text žida Stefana Zweiga. Marně věnoval Richard Strauss před tím již partituru „Arabelly“ Goeringovi k svatbě, marně věnoval nyní „Mlčelivou paní“ samotnému Hitlerovi. Hitler sice se zasadil o to, aby opera byla v Drážďanech přece jen provedena (jméno libretisty bylo všelijak zatajováno), přece však nemohl zabránit, aby pisálkové nesesypali se na Strausse, jehož postavení bylo mnohému trnem v očích. A tak Richard Strauss, nedávno velmož německé hudby, musil se vzdát svých čestných funkcí, resignoval z předsednictví Říšské komory hudební, i z předsednictví Svazu skladatelů a na jeho místo nastoupili v prvé organizaci Peter Raabe a v druhé Hans Pfitzner, prototyp vši zkosnatělosti v německé hudbě. A tak Strauss byl s celou svou mezinárodní autoritou,

jíž kdysi pomáhal novému režimu, odstaven. Stáhl se k soukromému životu do své vily v Garmisch-Partenkirchen a když nyní znovu se stal předmětem štvanic, tentokráte i proto, že jeho syn, dr. Franz Strauss, si vzal za ženu pražskou židovku a rozhodl se pro trvalý pobyt ve Vídni. Hle, co všechno nerozhoduje o postavení a oblibě významných osobností!

Opravdová velikost, vývojový význam, životní dílo, které vyrylo jednu z nejhlubších brázd ve vývoji nové hudby, to všechno není nic proti rasové zachovalosti diletantů a nafouklých bublin. Celé osmnácté a devatenácté století německá hudba si udržovala svoje vedoucí postavení ve světové kultuře, a udržovala si je proto, že neztrácela průbojný, novatérský, a v největších svých zjevech syntetisující charakter. Dnes hlavní osobnosti, které v této vývojové tradici pokračují a prvenství v Německu by nadále mohly zajistit, jsou z říše vytlačovány ve znamení nacistické kulturní očisty.

Jak se k tomu všemu staví hudební vědci a historikové? Jak ospravedlní tuto deroutu německé hudební kultury před zašlou slávou lepší minulosti? Jednou z novějších knih, která se této nevděčné úloze věnuje, je „Geschichte der Musik“ od Antona Mayera, vydaná hamburským nakladatelstvím Deutsches Leben. Ta kniha není venkoncem špatná, nelze ji šmahem odsoudit. Autor se v některých partiích dovede povznést ke znamenité charakteristice, plné bystrých postřehů, jemného i pronikavého vidu. Části věnované Bachovi nebo na př. Mozartovi jsou snad z nejlepších statí, jež mamutí německá hudební literatura těmto zjevům věnovala. O to rozpačtěji a tristněji působí kniha všude tam, kde musí ospravedlňovat reakční stanovisko německého dneška. V celé knize je přirozeně pokud možno potlačován význam nearijských prvků v německé hudbě. Spravedlivý je autor snad jedině k Mendelssohnovi, těžce za to odnáší rasovou nenávisť Mahler, Schönberg, Weill, kterému ani na jméno nemůže přijít. Paul Hindemith je autorovi především „znamenitý violista, kterému semtam napadne dokonce dobrá melodie“. Weber: „Jeho ‚hudba‘ sestává většinou z paus, v nichž se můžeme zotavit z předcházejících kakofonií.“ Zcela apologická je úvodní část o Wagnerovi. Je adresována konjunkturálním židovským pisálkům, kteří mluvili o „vystřízlivění“ z Wagnera a kteří měli drzost prohlásit Wagnera za žida. Nebyla by to prý pravda ani tehdy, kdyby bylo možno připustit, že otcem Wagnerovým byl Ludwig Geyer (přítel Wagnerovy rodiny), neboť je prý prokázáno, že tento Geyer má až do VII. století čisté protestantské a německé předky. Wagner je nyní v Německu, jak známo, polobohem. Jakkoliv je to obecně nepříjemné a duchu doby vzdálené, je tam učinně povinností národní zbožně se oddávat vnímání jeho děl, která hrají vládnoucímu režimu do ruky. „Prsten Niebelungův“ se nyní studuje v Německu v „původních krojích“, podle nejnovějších historických badání. Bůhví, jak vyzkoumali, v čem chodili a v čem se vznášeli Wotan, Brunhilda nebo Loge, ale zprávy o tom z Německa mluví zcela vážně.

V celku tedy kniha stranická a zaujatá až běda. Některými partiemi se povznáší nad běžnou úroveň, na druhé straně je v ní však plno nesprávností a neúplností, pro něž nemůže být zařaděna mezi cennější literaturu. Její vysloveně konservativní ráz kryje se s cel-

kovým oficiálním názorem dnešního Německa. Autorovi ani Strauss není po chuti. Nejlépe zdá se mu být ztělesněn ideál německého skladatele dnešní doby ne ve Straussovi, ne v Hindemithovi, ani dokonce ne v Pfitznerovi, ale — — v Georgu Vollerthunovi, naroz. 1876, dlouho pro svoji konservativnost odmítaném skladateli, kterého teprve dnešní režim pozvedl na výsluní hudebního německého života. Hlavní ctnost Vollerthunova je spatřována v tom, že je co nejužší spojen s německou přírodou a lidem. Je prý hlavně nevyčerpatelným melodikem. Jeho umění je čisté, intuitivní a německé, jeho jméno je nerozlučně spojeno s uměleckou obnovou Německa, kterou nelze odloučit od obnovy politické. Vollerthun je hudebním představitelem znovu probuzeného národního ducha, k jehož úctě a slávě prý tvořili všichni velcí mistři německé hudby. A aby nebylo pochyby jak taková hudba, která se srovnává s duchem dnešního Německa, má vypadat, reprodukuje kniha s fotografií Vollerthunovou také kus jeho písně „Die Wünsche“. Ubohá, konvenční, krejcarová melodie, s právě tak laciným průvodem, jehož manýry se nosily asi tak před sto lety a které právě tak dobře, ale rozhodně ještě lépe mohl napsat Schumann nebo ten ubohý, vystrkovaný žid Mendelssohn. Chvalozpěvy, které spisovatel píše na Vollerthuna, dostanou trochu ironickou příchut předmluvou, kterou napsal — — Vollerthun, a která píše zase chvalozpěvy na spisovatele knihy. Zřejmé tedy ruka ruku myje.

Ale když si tak v klidu rozvážíme, že celá ta oslnivá řada německých skladatelů, počínající Schützem, Bachem, Händlem, Haydnem, Mozartem, Beethovenem, Schubertem, Weberem, Wagnerem, Wolfem, Brahmem a konče třeba Richardem Straussem byla nejvýše dobrá k tomu, aby stvořila takového Vollerthuna s jeho krejcarovou melodií, můžeme si všelicos pomyslet o relativitě hodnot také v hudbě. A nejjasněji to svědčí o strašlivé dnešní deroutě tohoto německého ducha, může-li se po celé téhle minulosti spokojit s takovými odpadky a prohlašovat je za výraz kulturní výše národa Bachova nebo Mozartova.

věda a práce

Sir Daniel Hall:

Věda nadarmo

III.

Proč se nemohou uplatnit vědecké metody v polním hospodářství.

Polní hospodaření, provozované na drobných selských statcích, nemůže si osvojit výhody, kterých získal velký průmysl z vědeckých vynálezů, z nových strojů a z hospodářské organizace práce. Revolučním způsobem na techniku polního hospodářství působily rozličné metody ochrany polních plodin proti specifickým chorobám a zejména zavedení strojů hospodářských. Vynález samovazače umožnil sklizeň pšenice v krajích préríí ve středozápadní a severní Americe a současně příliv laciné pšenice do Evropy. Novějším pokrokem ve stejném směru bylo zavedení traktorů a kombinovaných žacích strojů (combine). Dnes stačí práce jednoho člověka k hospodaření na pěti stech akrech pšenice, zatím co podle staré selské metody stačí jeden člověk pouze na 25

akrů. A přece tato stará metoda převládá ještě v celém evropském polním hospodářství. Zdokonalení a zlepšení všech prací na venkově bylo umožněno teprve zavedením pohonných sil na statcích; ale i to bylo realizováno dosud jen nedokonale. V chovu dobytka je významnou složkou, jež může způsobiti zlevnění mléka a vlny, zavedení dojících a stříhacích strojů. Podle metody Hozierovy stačí dospělý muž s chlapcem na obslužení šedesáti krav, zatím co dříve stačili jen na deset nebo dvanáct krav.

Zavedení všech těchto strojů do polního hospodářství představuje snížení pracovních nákladů v hospodářské produkci, čili jinými slovy: zvýšení zdatnosti jednotlivého člověka. Tohoto zdokonalení polního hospodářství pomocí polních strojů však se dá dosáhnouti na malých hospodářstvích ještě daleko nesnadněji. Stroj se vyplatí pouze tehdy, je-li pro něj dosti práce, která by uhradila pořizovací náklady. Dříve bylo třeba padesáti až sedmdesáti akrů orné půdy, aby se vyplatil pár koní; dnes je třeba pěti set až sedmi set akrů, aby se vyplatil traktor. Poměrně nejmenší jednotkou, která může počítati s hospodařením moderními pohonnými silami, je hospodářství o 40 akrech (akr — jítro půdy — má 40 arů). Z těchto důvodů dnešní organizace polního hospodářství na drobných individuálních statcích bojuje proti plnému využití vědeckých pokroků.

Jinou překážkou na poli hospodářství je dnešní nesmyslná organizace, bránící světovému hospodářství a rozdělující svět na množství drobných a pokud možno samostatných celních území. Dříve se říkávalo, že největším dobrodincem veřejnosti je člověk, který dosáhne, aby vyrůstala dvě stébla trávy tam, kde předtím vyrůstalo jen jedno. Dnes tomu však tak není, neboť národy se snaží co možná nejvíce omeziti výnos a dokonce ničí i zemské plodiny. Člověk vědy při pohledu na hospodářství se musí dnes omlouvat. Po dvě generace usiloval o to, aby učinil zemi plodnější a snížil výrobní náklady. Dnes však mi jeden z amerických profesorů polního hospodářství píše:

„Deset milionů akrů bavlny a několik tisíců akrů tabáku bylo zaoráno do země. Posledním krokem je zabít asi pěti milionů vepřů, vážících méně než 50 kg, a pobít asi 200.000 svin předtím, než přivedy na svět mladé. Jestliže tohleto přinese blahobyt národů, pak jsem promarnil svůj život.“

Kuchařství se vzpírá vědě.

Nejdůležitější z oborů, jichž se věda sotva dotkla, je kuchařství. Dnes se vaří bez jakéhokoliv ohledu na vědu. A do určité míry nebude možno docela vědecké kuchyně dosáhnouti nikdy. Pokud používání pokrmů je rozkoší, musí příprava pokrmů zůstat uměním. Ale stejně jako je dnes možno reprodukovati hudbu mechanickým způsobem, bude možno ve dvacátém století zmechanisování potravy, jímž získáme kuchyni daleko pestřejší a po fyziologické stránce daleko více uspokojující, než je kuchyně dnešní. Tato kuchyně přinese pokrmy nových chutí a jejich nové kombinace. Došli jsme již tak daleko, že přirozené látky, sloužící za potravu, lze získati v prakticky neomezených množstvích, díky společné práci biologů a agronomů a díky zdokonaleným metodám dopravování a uchování potravin.

Zatím co učenci jsou ustavičně placeni, aby pracovali na těchto zdokonaleních, usilují vlády jednotlivých zemí, aby ve prospěch tak zvaného národního „hospodářství“, které je vlastně nehospodářství, pokud možno každá potravina byla zhotovena a transportována v zemi samotné a aby výše cen byla pokud možno udržena. Je to tragickou ironií, psáti o vědeckém zdokonalování výživy v době, kdy čtyři pětiny všeho lidstva uprostřed těchto násilných hospodářských systémů mohou získati méně jídla, než by bylo třeba k zachování zdraví.

Objevy, o nichž nemáme tušení.

K tomuto výpočtu různých možností, které nám skýtá moderní věda, je možno připojiti některé možnosti budoucí. Z dějin vědy můžeme usouditi, že v těchto objevech, o nichž dnes nemáme ještě ani tušení, leží ještě větší možnosti. Budeme míti po ruce nové síly a nové prostředky. Rozvoj této budoucí vědy můžeme rozdělit ve dvě části. První část je ta, která se dá předvídati s větší nebo menší přesností, takže se na její výsledky můžeme připravovati a činiti pro ně plány. Druhá část je reprezentována vynálezy, které nemůžeme předvídati, na něž však také se můžeme připravit a usnadnit je. V tomto století bylo učiněno, zejména v posledních desetiletích, tolik obrovských objevů, které jsou tak základní, že musí určitě míti obrovské praktické důsledky. V čisté fyzice jsme konečně pronikli až k atomovému jádru a otevřeli jsme nové pole nukleární chemie a transmutace prvků, jež budou patrně důležitější, než objevy atomové teorie ve století devatenáctém.

Máme nejen možnost přípravy intenzivních energií, ale i nových pramenů energie. Dnes je všechno to ještě v kolébce, ale s výrobou hliníku to vypadalo před sto lety stejně. Kombinace roentgenových paprsků a spektroskopické analýzy dospěje záhy příslušné syntesy, v níž budeme míti možnost budovati molekulu k molekule a článkek ke článku tak bezpečně, jako dnes sestavujeme z jednotlivých článků automobil. Budeme míti k dispozici výše teplot a tlaků, které si dnes nedovedeme ani představit a s jejich pomocí budeme vyráběti látky takových vlastností, o nichž nemáme dnes ještě tušení.

Zneužívání vědy k ziskům.

Snad jsem příliš zdůraznil nesmírné možnosti, jež nám skýtá fyzikální věda ve svých přímých použitích. Snadno se dá dáme ve svých úsudcích svést k tomu, že se domníváme, že věci, které se dají uskutečnit, budou také uskutečněny. Víme však už z minulé zkušenosti, že rozvoj vědy může býti násilně zadržěn tím, že se vědecké práci nedostane potřebné podpory anebo že vědeckých objevů je zneužito k účelům destruktivním. I kdyby do poslední podrobnosti tyto vynálezy byly uskutečněny, je velice pochybné, zda by se lidem na světě v celku dařilo lépe, než za dnešních podmínek. Fyzikální věda je sama o sobě pouhým nástrojem. Učence může určovati její ráz, nemůže však určovati její plné uplatnění a právě na způsobu praktického využití vynálezu záleží. Je daleko důležitější spojití výsledky fyzikálních věd s výsledky badání biologického a sociologického a nezáleží tolik pouze na rozvíjení fyzikální vědy o sobě samotné. A ještě daleko více záleží na tom, jak bude využito vědy v moderním světě. Není možno mluvit o plném uplatnění vědy, pokud se jí používá pouze jako prostředku k dosažení větších zisků vedle nízkých mezd a nucené práce.

Není pochybnosti o tom, že úplné vyřešení hmotných problémů lidské existence leží v mezích dnešní fyzikální vědy. Kdyby svět byl řádně organizován, stačila by jednohodinná až tříhodinná práce k tomu, aby každá dnešní lidská potřeba byla ukojena; a zatím jsou neomezené možnosti k rozšíření hranic lidské činnosti a potěšení. Toto konstatování, které bývá často opakováno, však zcela nepřesvědčuje ani neuspokojuje. Mnozí lidé cítí ze své zkušenosti, že fyzikální vědy nebude užíváno za tímto účelem, a že cíle, k nimž se dospěje, nebudou představovati skutečný lidský blahobyt. Jak se dá uplatňovati věda, je možno poznati z tak bláhového a ohlupujícího ráje, který líčí Huxley ve svém románě budoucnosti

„Brave New World“ (Konec civilisace). V podobném případě bychom dospěli k tomu, že by lidstvo bylo jen zaměstnáno vzájemným pobíjením a že by lidé žili jen v podzemí a vycházeli z něho pouze v plynových maskách.

Je tedy více než oprávněná skepse, že by fyzikální věda sama o sobě mohla přinést lidstvu nějaká dobrodíní. Věda až do dneška se nikdy nerozvíjela k tomu cíli, aby dosáhla lidského blahobytu, nýbrž byla zneužívána a jednak k dosahování vyšších zisků, jednak k zajištění vojenské nadvlády. Nemáme důvodu očekávat, že se tyto poměry změní. Používání vědeckého badání v každém kapitalistickém státě nám ukazuje pravý opak. Největší sumy a nejvíce času se promarníuje používáním vědeckých výsledků ve prospěch války. Na prvním místě stojí průmysl těžký a lehký, po nich přijde medicína a polní hospodářství. Na badání sociologické a psychologické se prakticky nedostává žádná hmotná podpora. To nemůže zůstat bez škodlivých vlivů na vědy ostatní. Dnes je možno konati vědecká badání pouze v těch oborech, v nichž se dá racionálně očekávat větší zisk při použití vědeckých vymožeností, a zejména v nichž kyne možnost větších zisků té které jednotlivé firmě. Je neuvěřitelné, jak nesnadno je konati nějaké vědecké badání i ve prospěch průmyslu jako celku, ať nemluví ani o prospěchu lidské společnosti.

Náhodné zeměpisné a historické celky se odřezávají od světa.

Daleko největším zvrácením vědy jest její užívání samotnými vládami. Funkce moderního státu, zejména v posledních letech, nesměruje už k tomu, aby hájila v rámci určité země obecné zájmy proti zájmům jednotlivců, nýbrž činnost státu se stále více obrací na venek, aby podporovala metodami politickými a konečně i vojenskými zájmy svých vlastních výrobců proti výrobcům jiných zemí, jejichž zisky rovněž hájí jejich vlády. Taková politika naprosto nesměruje k podporování vědy ve prospěch lidského blahobytu, nýbrž vede ve svých posledních důsledcích pouze k válce. K válce bude vždycky zapotřebí a bude vždycky používáno vědců. Moderní válka se vztahuje i na aparát průmyslový, je třeba průmysl udržeti i se všemi jeho vědeckými odvětvími. Proto není nebezpečí, že by vědecká technika vůbec zmizela, nýbrž nebezpečí spočívá pouze v tom, že užíváním vědy pouze k těmto cílům nedospějíme k ničemu od základu novému. Věda ztratí svůj charakter jako nejvýznamnější složka, vedoucí k zlepšení životních podmínek lidské rasy a nebude již k sobě lákati nejinteligentější a nejschopnější lidi své doby.

Tento celý systém by se dal spíše nazývatí proti hospodářským nacionalismem, který představuje zkázu vědy. Mechanismus cel, tarifů a podpor skýtá daleko větší zisky výrobcům, než by přinášel prospěch vědeckému badání. Proto je taková neochota učiniti něco zásadního ve prospěch vědy. Vlády se zajímají o něco jiného. Především jim záleží na tom, aby zabránily všemu dovozu a aby produkovaly co nejvíce ve své zemi k ukojení svých potřeb, ať se to děje způsobem sebe-nehospodárnějším. Moderní věda dosáhla prakticky toho, že je možno produkovati všechno a všude. Z toho se

vyvozuje, aby kterýkoliv náhodný zeměpisný a historický celek, který se náhodou stal samostatným státem, se mohl co nejvíce možno odříznouti od ostatního světa. Uprostřed těchto uzavřených národních hospodářství se nedosahuje ničeho jiného, než strašlivého množství promarněvaného a chybně investovaného úsilí, jehož důsledkem je, že celý proces technického zdokonalování se zpomaluje. Produkce se zbavuje úmyslně všech výhod, které ji na určitém místě usnadnily, a usiluje vyráběti všechny statky, i když se to dálo způsobem co možná nejněsnadnějším. Přes to přese všechno jsou některé látky, jako kovy, zejména cín, tungsten a tropické plodiny, jež naprosto není možno opatřiti v rámci jednotlivých národních států. Je tedy třeba stále ještě se uchýlovati k mezinárodnímu obchodu jako k politováníhodné nezbytnosti, jež se uskutečňuje stále nesnadněji a nesnadněji.

V těchto okolnostech se musí věda stávatí úzce nacionalistickou. Jejich darů nesmí užívati lidstvo jako celek, nýbrž je třeba hledět, jak by Anglie, Německo, Amerika byly učiněny nezávislými na výrobcích Ameriky, Německa, Anglie. Kromě toho se usiluje o výrobu jiných statků, které by do oněch zemí mohly býti prodány za levnější cenu než ji mohou nabídnouti konkurenti, aby za ně bylo získáno nezbytně potřebné minimum surovin a potravin. To omezuje funkci vědy a postupně ničí internacionalitu vědecké práce, která kdysi bývala jedním z nejkrásnějších rysů civilisace.

Jdeme bezpečně nazpět.

Ještě hůře působí na vědu nezbytný důsledek všeho hospodářského nacionalismu — válka, přípravy k válce. Nejlepším obrazem této perverse není dnešní vojenské badání, i když je jedním z nejstrašnějších zvráceností. Moderní válka není totiž vybojována jen zbraněmi — třebaže jsou to zbraně vědecké, jako tanky a aeroplány — nýbrž pomocí průmyslu a všeho obyvatelstva. Aby válka byla úspěšnou, je především zapotřebí zajistit potravu a průmyslové suroviny. Průmysl potřebuje na příklad, aby se v Anglii vyráběl petrolej, ve Spojených státech guma, v Německu vlna. Z 50 milionů Kč, které se v Anglii vydávají na vědecké badání soukromé, vydává se 10 milionů na hledání paliva, jež by v případě války představovalo pro Anglii náhradu za petrolej. Podařilo se toho dosáhnouti za cenu, která je čtyřikrát až pětkrát vyšší než je světová cena petroleje. V téže době byl ve Spojených státech takový nadbytek petroleje, že bylo jeho výrobu třeba vládními dekrety rázně omeziti. Obraz tohoto národního šílenství se ukazuje ve své nejnaivnější formě v Německu, kde největší počet učenců byl vypuzen a od zbytku se požaduje, aby ofensivně připravil Německo na novou válku.

Důsledkem této nacionalistické politiky jest beze všech pochybností návrat předvědeckého věku. Má-li věda pomoci lidstvu, musí najíti jiného pána, než má dnes.

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!
Americké brýle Ful Vue
„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

Jemný a vkusný dopisní papír je spolehlivým průkazem dobrého taktu a vybrané zdvořilosti. Pečujeme stále o to, abychom svým váženým zákazníkům posloužili papíry jakostně nejlepšími a decentně moderními. Zvolte si dopisní papír svého osobního vkusu z našeho obsáhlého vynikajícího výběru.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 - Dlouhá třída 17

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

15

Ladislav Stehlík:

HEBRÍČEK*

Chudá a nejbohatší krásou země mé!
Obláčku něhy v drobné dětské
dlani!

Písničko věků, tebou žasneme —
jsi rodných mezi sladké zavolání,

v šat dávných časů vůně oděná,
átěcha kronik, vtra zařklání.
Moudrosti mrtvých! Tvoje ozvěna
z herbářů starých nad námi se
sklání

a mluví, řečí prohmětenou v kříd,
do tváří polí staletími jatý.
Ty, dýchající pod šerkami žit,

z Alšovy kresby krajem mým jdeš
bdít,
máš této země život houževnatý —

v kořenech sílu, v květech jemný
cít.

*) Ze sbírky „Kvetoucí trnka“.

NOVÉ KNIHY

RASA A NÁROD. Pod titulem Rasa a národ ve světle židovské otázky vyjde tento týden nad jiné politicky aktuální kniha, kterou napsal poslanec Dr. Karel Moudrý. Už sám její název naznačuje, že vyrostla z naléhavé potřeby dne a současnosti, a že se obírá problémy, o kterých dnes mluví svět. Byli jsme nedávno svědky toho, jaké nebezpečí pro kulturu a civilizaci se skrývá v rasových teoriích. Kniha Karla Moudrého ukazuje tyto věci ve světle vědecké pravdy. V jeho přísné, na vědeckém poznání založené, kritice, poučené pronikavé z antropologie, sociologie, etnografie, archeologie i historie vidíme bludnost, libovolnost i fantastičnost takových rasových teorií. Tento důkaz se autoru nejlépe podařil konfrontací klasické německé vědy předhitlerovské se současnou hitlerovskou. Jaké srovnání! Tam přísní pěstitelé vědeckých disciplín, zde pak zajatci politické účelovosti které podřizují každý svůj vědecký počin. V našich politických poměrech je pak Moudrého kniha nadmíru poučná a její devisa, že ani dnes se politická teorie a praxe nesmí vzdalovat vědeckého poznání, je vpravdě výstražná. Kniha čítá 128 stran a vychází jako třetí svazek sbírky „Úvahy a přednášky“. Cena je Kč 12.—.

NOVÁ VYDÁNÍ KNIH. O nevědním zájmu československých čtenářů o otázky politické svědčí nejlépe skutečnost, že I. díl historické monografie Ferdinanda Peroutky „Budování státu“ vychází tento týden již ve druhém vydání. Zjev o to pozoruhodnější, že první vydání vyšlo nakladem šesti tisíc výtisků. Rovněž tak vyjde tento týden ve druhém vydání i studie P. N. Miljukova „Masaryk a Beneš“, jejíž vydání první vyšlo právě před měsícem.

Marie Pujmanová o umění Boženy Benešové*)

Je to umění skryté, umění odstupu, umění moudré lásky a bezpečné myšlenkové klenby. Benešová je silné srdce a duch, jenž obzírá. Ušla nebezpečí tolika pišících žen, vidět příliš zblízka, krátkozrace, nebo jen z jednoho profilu. Shrnete-li od počátku do teď tvorbu Boženy Benešové, je to, kniha za knihou, vyhrávaný zápas o rovnováhu, o vázání tmavých nocí v člověku, zajatci života, něčím mimoosobním: kdysi jen uměním, a dnes uměním podřízeným lidskému řádu.

Závěr 2. svazku edice „Postavy a díla“.

*) Zemřela 9. dubna 1936.

Svůj nekrológ o nakladateli Františku Borovém ukončily „Literární noviny“, nakladatelský časopis podniku Sphinx, otisknutý v čísle 15. ze dne 10. dubna a podepsaný značkou Litnov, takto: „Na konec zůstal Borový Borovým jen podle jména a jeho podniku se dostalo jiného ducha. Borový — jako nakladatel — zemřel ve skutečnosti řadu let před svou fyzickou smrtí a podnik stal se vedlejším produktem duševního concernu, nazvaného Lidovky. Poznáte to, když listujete v seznamu, poznáte kdo a co ubýlo a co přišlo na jejich místo. Je to snůška nahodilých improvizací, místo toho, co bylo stavěno na přísně určených základech.“

Budíž nám dovoleno říci, že údaje pana Litnova nezakládají se na pravdě, neboť pan František Borový byl vedoucím ředitelem našeho nakladatelství až do roku 1932, kdy odešel na odpočinek, zůstávaje nadále v tvralém a srdečném styku se svým dílem. Ještě na počátku tohoto roku byl účasten příprav k sešitovému vydání spisů K. M. Čapka-Choda: text prospektu jest z jeho pera.

O věcných znalostech pisatele nekrológu nejlépe pak promlouvá skutečnost, že v soupisu nakladatelské činnosti Františka Borového zapomněl na básnické dílo Josefa Hory.

Abý bylo možno posouditi, co smí anonym z rozkazu svého zaměstnavatele nazvatí nahodilou improvizací, dovolujeme si otisknouti výpočet autorů a podniků, které byly k původním edicím pana Františka Borového v posledních letech přirazeny: Bratři Čapkové, Jan Čarek, Karel Engliš, Otokar Fischer, František Halas, Vladimír Holan, F. V. Kříž, František Langer, Vítězslav Nezval, Ferdinand Peroutka, Karel Poláček, Olga Scheinpflugová, Ladislav Stehlík, Rudolf Těsnohlídek, Antonín Trýb, Jan Welzl, L. F. Céline, Lion Feuchtwanger, R. H. Bruce Lockhart, Lev Trocký, Postavy a díla, malé životopisy redigované Josefem Horou, K. Č., Hovory s T. G. Masarykem, Co číst, Vášův a Trávníčkův Slovník jazyka českého, časopisy Přítomnost, Věda a život, Život.

Slibujeme, že budeme pokračovati v této „nahodilé improvizaci“, se kterou ostatně zesnulý zakladatel našeho podniku živě souhlasil.

Fr. Borový.

VÝSTAVA DOPRAVNÍ BEZPEČNOSTI. Velmi poučná a dopravně-technicky velmi důležitá výstava byla uspořádána ve Zlíně. Je to výstava dopravní bezpečnosti. Náhorně ukazuje organizaci pouliční bezpečnosti a poučuje obrazem, slovem a výstražnou plastikou návštěvníka o nebezpečí nedostatečné pozornosti zvláště na křižovatkách, při přecházení silnic a pod. I profidiče dopravních vozidel je tam

řada poučných věcí. Zajímavé je, že ve Spojených státech, Anglii a v německých průmyslových střediscích jsou tyto výstavy pořádané soustavně. V Anglii se dobře osvědčila kočovná výstava dopravní bezpečnosti. U nás je Baťův Zlín prvním městem, jež se o popularisaci dopravní bezpečnosti přičiňuje způsobem, který se dá dobře použiti pro všechna města se silnějším dopravním ruchem.

Miloslav Hýsek:

MODEL K ANTONÍNŮ VONDREJCOVI.*

(Na okraj sešitového vydání díla K. M. Čapka-Choda.)

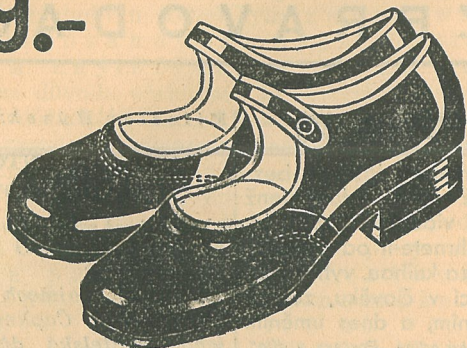
V mých dojmech z hovorů s K. M. Čapkem-Chodem, jehož přátelská důvěra mně vždycky zůstane významným, je chaos ještě větší. Pochopíte, co je toho příčinou. Před více než pěti roky mně vypravoval o modelu ke svému Vondrejcovi, že jim byl moravský básník Jan Spáčil Žeranovský, jeho předchůdce v olomouckém „Našinci“ a později korektor v Politik; řeknu hned, že Vondrejcovy osudy nebyly ovšem věrnou fotografií osudů Spáčilových, kterého jsem v posledních letech jeho života jako student osobně poznal o prázdninách na Macoše, takže sdělení Čapko mne zajímalo dvojnásobně; Čapek si jej modifikoval podle svého bratrance medika a jeho románové lásce dal rysy židovské sklepnice, která byla láskou našeho staršího velkého básníka, dnes už také dávno mrtvého. Ale v přednáškách, když jsem vykládal o Spáčilovi, užil jsem Čapko s sdělení a zmínil se, abych jeho postavu posluchačům přiblížil, o něm jako o vzoru Vondrejce; a za rok, za dva, vyšla na Moravě knížka, ve které se tato věc u Spáčila uváděla. Čapek-Chod se o tom dověděl a rozhořčeně dopsal autorovi; a autor psal mně, abych mu potvrdil, že jsem o Spáčilovi v souvislosti s Vondrejcem v přednáškách mluvil, že mu to řekl o prázdninách, kterýsi můj posluchač a že jeho sdělení tedy užil — vim, že to Čapkovi bylo nepříjemné, i když přátelsky přijal mé vysvětlení. Od té doby jsem si různá zajímavá objasnění Čapko zaznamenával jen pro sebe, abych jich užil až někdy v budoucnosti, bude-li možno. Čapek-Chod byl taktní, velmi jemný muž, jemuž šlo jen o umělecké dílo, ne o sensaci nebo aby nějakým prozrazením chtěl se dočknouti citů i jen přibuzenstva svých občasných modelů. O tom, co by zvláště zajímalo jeho čtenáře, nelze proto dnes dobře mluvit; nechejme to příští literární historii!

* Úryvek z posmrtné vzpomínky.

Všechny mluví o solidnosti a vkusu

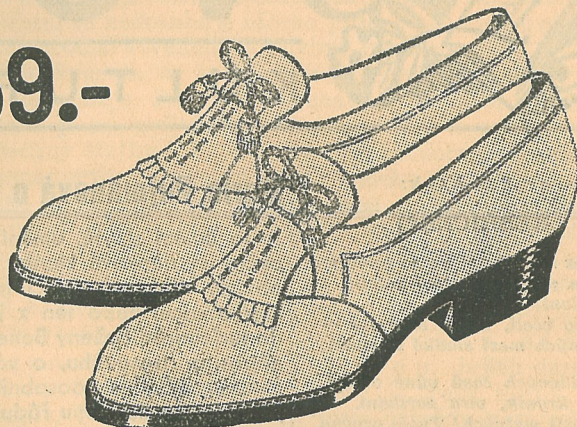
27-30

19.-

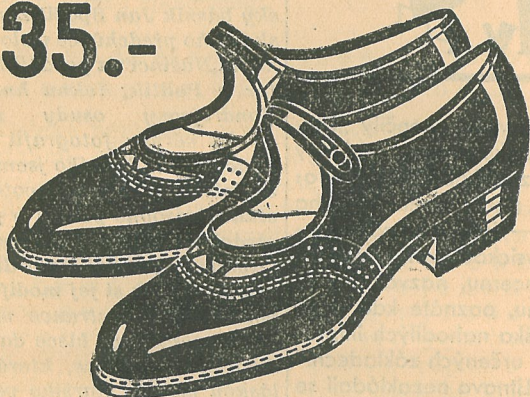
Dětské střevíčky z laku neb hnědého boxu.

59.-

Nový vzor elegantních semišových střevíčků.

35.-

Dívčí vycházkové ozdobné střevíčky z laku.

59.-

Elegantní semišové střevíčky na vázání.

39.-

Boxové loďičky na vysokém podpatku.

99.-

Luxusní pánské polobotky černé neb hnědé.

Rata